

UDK: 623.1(497.5 Krčingrad)“12/15“
929 Babonići, knezovi
94(497.5 Krčingrad)“12/15“
Primljeno: 13. 2. 2018.
Prihvaćeno: 20. 3. 2018.
Izvorni znanstveni rad
DOI: 10.22586/pp.v54i1.55

Hrvoje Kekez *
Tajana Pleše **
Petar Sekulić ***

Plitvički Krčingrad i Babonići – prilog kontekstualizaciji vremena gradnje ****

Stari grad Krčingrad nalazi se na šumovitomu poluotoku između Kozjačkoga i Gradinskoga jezera u sklopu Nacionalnoga parka Plitvička jezera. Unatoč svojemu iznimnom položaju njegova je prošlost slabo poznata zbog nedostatka sačuvanih pisanih izvora. Interdisciplinarnim sagledavanjem rezultata arheoloških istraživanja u radu se nastoji odgovoriti na pitanje vlasništva ovoga plitvičkog starog grada. Pri tome je širokom kontekstualizacijom sačuvanih povijesnih izvora razmotren međuodnos Krčingrada, Drežničke županije i knezova Babonića, postojanje srednjovjekovnoga prometnog smjera kroz Plitvička jezera te značenje njegove mikrolokacije.

Ključne riječi: Plitvička jezera, Krčingrad, knezovi Babonići, Drežnička županija, srednji vijek, prometna komunikacija

* Hrvoje Kekez, Hrvatsko katoličko sveučilište, Ilica 242, 10000 Zagreb, Republika Hrvatska, E-mail adresa: hrvoje.kekez@unicath.hr

** Tajana Pleše, Hrvatski restauratorski zavod, Nike Grškovića 23, 10000 Zagreb, Republika Hrvatska, E-mail adresa: tplese@h-r-z.hr

*** Petar Sekulić, Hrvatski restauratorski zavod, Kožarska 5, 10000 Zagreb, Republika Hrvatska, E-mail adresa: psekulic@h-r-z.hr

**** Rad je nastao u okviru projekta “Percepcije hrvatskih, slavonskih i dalmatinskih elita u kasnom srednjem i ranom novom vijeku” (HKS-2017-6), koji je financiralo Hrvatsko katoličko sveučilište.

Uvod

Stari grad Krčingrad nalazi se na šumovitom poluotoku (Gradina Kozjak) između Kozjačkoga i Gradinskoga jezera u sklopu Nacionalnoga parka Plitvička jezera (Vidi Prilog 1.) Njegova je prošlost slabo poznata zbog nedostatka sačuvanih pisanih izvora. Naime, dok sačuvani i dostupni srednjovjekovni pisani izvori “šute” o vremenu izgradnje, vlasniku grada i razlozima njegove gradnje, novovjekovni pisani izvori, posebice oni iz 16. stoljeća, ipak donekle svjedoče o značenju i integriranosti plitvičkoga prostora u sustavu obrane od osmanlijskih prodora.¹ Tako su iz sredine 16. stoljeća sačuvane vijesti, nastale u kontekstu prijedloga reformi organizacije obrane Hrvatskoga Kraljevstva od provala osmanskih postrojbi, što ih je u to doba predlagao kapetan Ivan Lenković,² o postojanju nekakve obrambene, a vjerojatno i donekle utvrđene, pozicije negdje na prostoru Plitvičkih jezera. Naime, prema odluci Sabora plemstva Hrvatskoga Kraljevstva, održanoga u Stjениčnjaku 1558. godine, knez Frankapan Tržački morao je na Plitvicama držati tri stražara.³ Pri tome je ipak potrebno kazati da se ovu vijest o postojanju takve pozicije na Plitvicama ne mora nužno dovoditi u vezu s Krčingradom smještenom na poluotoku između Kozjačkoga i Gradinskoga jezera. Naime, u saborskoj odluci iz 1558. godine uglavnom se spominju mjesta na kojima su možda postojali čardaci,⁴ dok se tek u nekoliko slučajeva spominju srednjovjekovni stari gradovi poput Otoke, Novoga ili pak Bužima.⁵

Važnost plitvičkoga prostora i tamošnjega prometnog smjera, o postojanju kojega će u srednjovjekovnomu razdoblju biti riječi u nastavku rada, bila je jasna i kapetanu Ivanu Lenkoviću, koji je 1563. godine sastavio izvješće o stanju utvrda i obrani u Hrvatskoj i Slavoniji, a na osnovi kojega je nastalo izvješće povjerenstva

¹ Do sada najdetaljnija studija o izgradnji i funkcioniranju protuosmanskih obrambenih linija na prostoru od Senja do rijeke Drave u 16. stoljeću jest nezaobilazna monografija Milana Kruheka iz 1995. godine (Milan Kruhek, *Krajiške utvrde i obrana Hrvatskog kraljevstva tijekom 16. stoljeća*. Zagreb: Institut za suvremenu povijest, 1995).

² O životu Ivana Lenkovića i o njegovim prijedlozima reorganizacije obrane Hrvatskoga Kraljevstva sredinom 16. stoljeća, posebice o njegovu izvješću o stanju utvrda i obrane granice naspram Osmanlija iz 1563. godine, primjerice vidi: Ivan Steklasa, “Ivan Lenković (?-1569.)”, u: *Letopis matice slovenske* (Ljubljana: Matica Slovenska, 1893), 58-110; Kruhek, *Krajiške utvrde i obrana*, 160-248.

³ (...) *Pro domino Thersachky (...) In Prythwycze 3 vigilia (...)*, Ferdo Šišić, ur., *Hrvatski saborski spisi* (dalje: HSS), knj. 3 (Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1916), dok. 14, str. 26.

⁴ Čardak je riječ turskoga podrijetla, a hrvatski sinonim bio bi stražarnica. Riječ je o manjemu objektu podignutom na stupove. U većini slučajeva donji dio bio je zidan, a gornji izgrađen od drvene građe. Uloga čardaka nije bila odupiranje neprijateljskomu napadu, nego su prvenstveno služili za dojavu kretanja neprijatelja zvučnim ili svjetlosnim signalima. Zbog učinkovitosti prijenosa informacija bili su međusobno udaljeni oko pola sata hoda. Građeni su na istaknutim položajima, prijelazima rijeka ili uz granične linije (Kruhek, *Krajiške utvrde i obrana*, 36).

⁵ Tako je, primjerice, prilikom spominjanja srednjovjekovnog grada Novog (Todorovo) rečeno da je ban trebao postaviti “kod grada Novi zvanim četiri (sc. vojnika, nap. a.)” (...) *Ad castrum Noui vocatum 4 (...)*, HSS 3, dok. 14, str. 25). Detaljnije vidi: Kruhek, *Krajiške utvrde i obrana*, 180-181.

o stanju utvrda, koje su po nalogu kralja Ferdinanda I. Habsburgovca sastavili Jakov Lamberg, Erazmo Mager i Franz Poppendorf.⁶ Oni su zabilježili da se ponad Plitvičkih jezera na jednome brijegu nalazilo neko utvrđeno mjesto, koje bi se trebalo dodatno utvrditi jer se iz njega može nazirati manje poznati put kojim su se Osmanlije koristile u to doba.⁷ Štoviše, Milan Kruhek otvara mogućnost da je možda riječ o ostacima “utvrde ili straže” smještene na brijegu iznad Gradinskoga jezera, to jest da je riječ o ostacima Krčingrada, a na što ukazuje i činjenica da je u izvješću opisana riječima *feste ort* odnosno čvrsto mjesto.⁸ Ipak, ove vijesti treba razmotriti s oprezom jer je izvješće povjerenstva donekle nedorečeno s obzirom da članovi povjerenstva nisu osobno obišli lokaciju, nego su o njoj saznali od vojne posade u Drežniku.⁹ U svakome slučaju, iako malobrojne i donekle nedorečene, ove dvije vijesti ukazuju da je širi plitvički prostor sredinom 16. stoljeća imao određenu vojnostratešku važnost vojnim, to jest krajiškim vlastima.

Iako je srednjovjekovna prošlost Krčingrada vrlo malo poznata zbog nedostatka pisanih povijesnih izvora, ipak je položaj toga starog grada ostao donekle poznat u kasnijim vremenima. Stoga ne čudi da su ruševine Krčingrada prikazane na nekoliko, posebice vojnih, karta izrađenih od 17. stoljeća pa nadalje.¹⁰

O prošlosti Krčingrada među lokalnim stanovništvom postojale su mnoge legende koje su tijekom 19. i početkom 20. stoljeća zabilježili Franz Julije Fras, Kamenko Delić i Emilije Laszowski.¹¹ Upravo je Laszowski 1911. i 1912. godine proveo prva sustavna arheološka istraživanja Krčingrada, što je rezultiralo manjim brojem pokretnih nalaza, ali i njegovim zaključkom da je riječ o prostranom gradu s barem dvije kule na južnome dijelu gradine – većim trokutastim i manjim kvadratnim smještenima na samome rubu padine.¹²

Istraživanja Krčingrada nastavljena su nešto manje od stoljeća kasnije. Četiri sezone arheoloških istraživanja (2008., 2009., 2013. i 2014. godine) rezultirale su novim spoznajama. Krčingrad je izgrađen na teško pristupačnoj i prirodno

⁶ Izvješće Ivana Lenkovića danas se čuva u Arhivu Republike Slovenije u Ljubljani pod naslovom: *Verzeichniss aller Crobatischen besetzten und ortflegkhen*, Arhiv Republike Slovenije, Deželni stanovi za Kranjsko (AS2), kut. 162, fasc. 282, fol. 47-91. Do sada je u historiografiji najčešće korišten Lopašičev prijepis objavljen u: Radoslav Lopašić, ur., *Spomenici Hrvatske Krajine* (dalje: SHKR), knj. 3 (Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1889), dok. 16, str. 426-432.

⁷ Izvješće Ferdinandova povjerenstva također se čuva u Arhivu Republike Slovenije u Ljubljani i nosi naslov: *Bereütung der Wündisch und Crobatischen Grenitzen – Alda der Rom. Kay. Maytt (...) gegebene Intrution für die herrn Comissarien sambt ihren abgetheilten verrichtungs relation*, Slovenia – Arhiv Republike Slovenije – Deželni stanovi za Kranjsko (AS2), kut. 132, fasc. 222.

⁸ Kruhek, *Krajiške utvrde i obrana*, 208., bilj. 369.

⁹ Kruhek, *Krajiške utvrde i obrana*, 208., bilj. 369.

¹⁰ Popis karata i isječke s prikazom Krčingrada vidi u: Tajana Pleše, “Krčingradska branič-kula”, *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu* 43 (2010): 290-292.

¹¹ Detaljnije vidi: Pleše, “Krčingradska”, 291-292.

¹² Pleše, “Krčingradska”, 292-293.

zaštićenju uzvisini (površine oko 4000 m²) smještenoj između Gradinskoga i Kozjačkoga jezera.¹³ Čitav plato bio je opasan obrambenim zidom izgrađenim od pravilnih sedrenih klesanaca. Asimetrična tlocrtna dispozicija uvjetovana je morfologijom uzvisine jezičastoga oblika. Kopnenim putem gradu se moglo pristupiti samo s južne strane uskom sponom koja i danas povezuje poluotok s kopnom. Pristup gradu branila su dvije kule na južnome dijelu grada - dominantan trokutasta kula i maleni pravokutna kula smještena na samome južnom rubu platoa. Trokutasta kula izgrađena je na tlocrtnoj osnovi jednakostraničnoga trokuta od fino obrađenih klesanaca vapnenačke sedre. (Vidi Prilog 2)¹⁴ Sačuvan je u visini prve etaže. Iako nije moguće zaključiti koja je bila njena izvorna visina, prema usporednim se primjerima može pretpostaviti da je imao (barem) četiri etaže. Na toj najnižoj etaži jest zidna masa sjeveroistočnoga i južnoga zida bila raščlanjena svega s po jednim otvorom, to jest s po jednom strijelnicom ljevkastoga tlocrta i lučnoga nadvoja.¹⁵ Na zapadnomu pročelju nije bilo potrebe za strijelnicom zbog blizine zapadnoga obrambenog zida.

Tijekom arheoloških istraživanja uz sjeveroistočno pročelje kule pronađen je veći broj arhitektonskih profilacija na temelju čega je moguće zaključiti da se ulaz s lunetom ukrašenom šesterolisnim cvijetom (Vidi Prilog 3) nalazio na drugoj etaži, to jest na prvome katu toga zida. Iako se ne može zaključiti na kojoj se etaži nalazila, pronađena lijepo klesana bifora ukazuje i na postojanje prozora na toj strani kule. (Vidi Prilog 4) Spomenuti nalazi fino klesanih arhitektonskih profilacija ukazuju na činjenicu da je kula – osim obrambene – imala i stambenu namjenu.

Na temelju stilskih karakteristika pronađenih arhitektonskih profilacija, koje ukazuju na razdoblje kraja 13. i početka 14. stoljeća, te pronađenih pokretnih arheoloških nalaza datiranih u razdoblje od druge polovice 13. do 15. stoljeća, moguće je pretpostaviti da je Krčingrad izgrađen na prijelazu 13. u 14. stoljeće.

Nadalje, razmjerno neuobičajen trokutasti tlocrt krčingradske kule izuzetno je zanimljiv posebice stoga što su usporedni primjeri srednjovjekovnih trokutastih kula građenih u razdoblju od 13. do 15. stoljeća razmjerno rijetki. Poznata su svega tri slična tlocrtna rješenja, koja su datirana u razdoblje druge polovice 13. i

¹³ Istraživanja su vodili dr. sc. Tajana Pleše i Petar Sekulić (Odjel za kopnenu arheologiju, Hrvatski restauratorski zavod).

¹⁴ Dimenzije kule su kako slijedi: dužine stranica 16.00 m; debljina zapadnoga zida 2.55 m, prosječni sačuvani *h* 581.00 mnv; debljina sjeveroistočnoga zida 2.00 m, prosječni sačuvani *h* 580.90 mnv; debljina južnoga zida 2.60 m, prosječni sačuvani *h* 580.80 mnv.

¹⁵ Strijelnica na sjeveroistočnomu pročelju sačuvana je gotovo u cijelosti (rekonstruirana unutarnja širina otvora 0.80 m, vanjska širina otvora 0.10 m, vanjska visina otvora 0.75 m, unutarnja rekonstruirana visina otvora 1.20 m), dok je onaj južni (rekonstruirana unutarnja širina otvora 0.95 m, vanjska širina otvora 0.10 m; rekonstruirana vanjska visina otvora 0.80 m, rekonstruirana vanjska visina otvora 1.20 m) sačuvan isključivo u donjoj zoni.

prve polovice 14. stoljeća: Šalek kod Velenja u Sloveniji,¹⁶ Košice-Hradova u Slovačkoj¹⁷ i Boldogkő u Mađarskoj.¹⁸

S obzirom na izostanak nalaza datiranih u kasnija razdoblja, moguće je zaključiti da Krčingrad nije korišten u razdoblju protuosmanskih ratova niti u organizaciji obrambenoga sustava Vojne krajine. Stoga se može pretpostaviti da je grad napušten najkasnije tijekom 15. stoljeća. Zanimljivo je da je sloj urušenja bio razmjerno tanak te da je nađeno relativno malo građevnoga materijala kao i vrlo malo pokretnih arheoloških nalaza. Iako treba uzeti u obzir vjerojatnost da se dio građevinskoga materijala urušio u jezera te da je dio sasvim sigurno tijekom nekoliko stoljeća bio razvožen za potrebe izgradnje objekata lokalnoga stanovništva, ne treba odbaciti ni mogućnost da grad nikada nije bio u cijelosti dovršen.

Izuzev interpretiranja istraženoga dijela plitvičkoga starog grada u novijoj literaturi iznesena je i pretpostavka koje ukazuje na mogućnost da su Krčingrad dali izgraditi knezovi Babonići na prijelazu 13. i 14. stoljeća.¹⁹ Uzme li se u obzir povijesna uloga knezova Babonića u tome razdoblju na prostoru srednjovjekovne Drežničke županije,²⁰ koja je tada obuhvaćala i prostor Plitvičkih jezera, a o čemu će biti više riječi u nastavku rada, ovo je mišljenje potrebno detaljnijom analizom sačuvanih pisanih izvora dodatno ojačati ili odbaciti.

Krčingrad, Drežnička županija i knezovi Babonići

S obzirom na činjenicu da u sačuvanim pisanim povijesnim izvorima nema direktnih podataka koji govore o tome da su Krčingrad dali izgraditi knezovi Babo-

¹⁶ Ivan Stopar, *Razvoj srednjevečke grajske arhitekture na Slovenskem Štajerskem* (Ljubljana: Zusammenfassung: Die Entwicklung der Burgenarchitektur in der Slowenischen Steiermark, 1977): 105-108.

¹⁷ Ladislav Župčán, "Existoval vôbec v Košiciach hrad?", *Studia historica Nitriensa* 15 (2010): 299-314.

¹⁸ Katalin K. Végh, "Boldogkő várának feltárása", *Herman Ottó Múzeum Évkönyve* VI (1966): 109-170.

¹⁹ Pleše, "Krčingradska", 302. Također je potrebno napomenuti da je u literaturi prisutno i mišljenje da je trokutasta kula izgrađena sredinom 16. stoljeća s ciljem kontrole puta koji su Osmanlije koristile, a na mjestu na kojemu se nalazio pavlinski samostan izgrađen tijekom razvijenoga srednjeg vijeka (Milan Kruhek, "Povijesno-topografski pregled pavlinskih samostana u Hrvatskoj", u: *Kultura pavlina u Hrvatskoj 1244.-1786.*, ur. Đurđica Cvitanović, Vladimir Maleković i Jadranka Petričević (Zagreb: Globus; Muzej za umjetnost i obrt, 1989), 79). Također postoji i mišljenje da je pretpostavljeni pavlinski samostan, građen u 13. stoljeću, tijekom 15. i 16. stoljeću pregrađen u obrambenu utvrdu protiv Osmanlija (Zorislav Horvat, "Srednjovjekovna arhitektura pavlinskih samostana u Hrvatskoj", u: *Kultura pavlina u Hrvatskoj 1244.-1786.*, 100-101). Sagledavajući rezultate novijih arheoloških istraživanja moguće je zaključiti da ta kasnija datiranja nisu bila utemeljena.

²⁰ Hrvoje Kekez, *Pod znamenjem propetog lava. Povijest knezova Babonića do kraja 14. stoljeća* (Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2016), 304-308.

nići,²¹ ipak je potrebno kazati da je ta slavonska velikaška obitelj ostvarivala veliki utjecaj na izmaku 13. i početkom 14. stoljeća na prostoru Drežničke županije.²² U tome smislu pozornost svakako privlači isprava kralja Andrije III. Arpadovića od 27. veljače 1292. godine, kojom je darovao posjed Drežnik (*terram de Dresnuk*) banu Stjepanu IV. Baboniću.²³ Riječ je o srednjovjekovnoj županiji Drežnik, koja se po prvi puta se spominje u spisima crkvenoga sabora održanoga u Splitu 1185. godine kao dio novoosnovane Krbavske biskupije.²⁴ No, već sredinom 13. stoljeća na prostoru Drežničke županije uočava se proces prijenosa županske vlasti u nasljedno pravo pojedine plemićke obitelji. Tako je sačuvana isprava od 8. listopada 1253. godine, kojom je kralj Bela IV. predao na upravljanje Drežničku županiju knezovima Nelipčićima (poimence knezovima Stjepanu, Ivanu, Vojniću i Kvaču) kao zamjenu za posjede koje im je oduzeo u južnim hrvatskim krajevima.²⁵ Vrlo je vjerojatno kralj Bela IV. to učinio u sklopu nastojanja da obnovi središnju kraljevsku vlast na čitavome prostoru Krunovine Sv. Stjepana.²⁶ Osim toga, da-

²¹ Potrebno je naglasiti da je znatan dio srednjovjekovnih isprava o knezovima Babonićima, i to poglavito one koje su se odnosile na njihove utvrde Blagaj i Ostrožac, kao i posjede koji ih okružuju, nestale još u srednjemu vijeku. Naime, prema vijestima iz tužbe blagajskih knezova Nikole, Ivana i Stjepana protiv Ladislava Svetačkoga od Zemče pred slavonskim banovima Blažom Mađarom i Damijanom Horvatom, sačuvanima u ispravi Zagrebačkoga kaptola od 12. rujna 1471. godine, nešto ranije iste godine, točnije 13. lipnja, negdje u slavonskim šumama kaštelan Pavao i Augustin Šipek, familijari slavonskoga vlastelina i susjeda blagajske Poljane, Ladislava Svetačkoga, orobili su blagajskoga službenika Ivana Draškovića oduzevši mu dragocjenosti i novac. Tom prigodom propale su i blagajske povelje koje su se ticale Blagaja i Ostrošca, a Drašković ih je nosio u Čazmanski kaptol na prepisivanje i ovjeravanje (Lajos Thallóczy, Samu Barabás, ur., *A Blagay-csalad okleveltara. Codex diplomaticus comitum de Blagay* (dalje: CDCB) (Budapest: Tud. Akadémia Könyvtár-Hivatala, 1897), dok. 202, str. 383). Većina preostalih isprava o knezovima Babonićima, a koje su se čuvale u arhivu njihovih potomaka, grofova Blagajskih koji su se koncem 16. stoljeća preselili u Kranjsku. Nakon smrti grofa Ludovika Blagajskoga, koji pokopan 28. veljače 1898. godine u Ljubljani, arhiv Blagajskih prebačen je u Mađarski državni arhiv (Magyar Országos Levéltár). Danas se većina tih isprava, i to poglavito srednjovjekovnih koje se odnose na promatrano razdoblje, čuvaju u arhivskom fondu "Mohács előtti gyűjtemény" (Ferdo Šišić, "Izvori bosanske povijesti", u: *Poviest hrvatskih zemalja Bosne i Hercegovine od najstarijih vremena do godine 1463.*, ur. Marko Perojević (Sarajevo: Hrvatsko kulturno društvo Napredak, 1942), 32-33).

²² Kekez, *Pod znamenjem*, 304-308.

²³ Tade Smičiklas, ur., *Codex diplomaticus Regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae. Diplomatički zbornik Kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije* (dalje: CD), sv. 7 (Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1909), dok. 64, str. 74-77.

²⁴ (...) *Corbauensis episcopus habeat sedem suam in Corbaua et habeat has parochias: Corbauam, medietatem Lice, Nouigrad, Dresnic et Modrusam* (...), CD 2, dok. 189, str. 192.

²⁵ CD 4, dok. 470, str. 540-541.

²⁶ O pojmu Krunovina Sv. Stjepana, tj. o *Archiregnum Hungaricum* kao složenoj političkoj tvorbi s kompleksnim sustavom političkih veza u čijemu su središtu izvorno ugarski kraljevi i njihov dvor, detaljnije vidi: Szabolc de Vajay, "Das 'Archiregnum Hungaricum' und seine Wapensymbolik in der Ideenwelt des Mittelalters", u: *Überlieferung und Auftrag. Festschrift für Michael de Ferdinandy*, ur. Miguel de Ferdinandy i Josef Gerhard Farkas (Wiesbaden: Guido Pressler, 1972), 647-667; Mladen Ančić, "Od zemlje do kraljevstva: Mjesto Bosne u strukturi *Archiregnuma*", *Hercegovina* 1 (2015): 9-88.

vanjem posjeda na trajnu upravu odanim pojedincima kralj Bela IV. osigurao je i njihovu vjernost. Štoviše, podjelom sloboda i povlastica kralj Bela IV. uz sebe je vezao pojedine skupine plemića i plemićke rodove, što je rezultiralo povećanjem kraljeve moći i u vanjskopolitičkoj sferi.²⁷

Nakon knezova Nelipčića županska je služba i vlast na prostoru srednjovjekovne Drežničke županije prešla koncem osmoga desetljeća 13. stoljeća u ruke knezova Babonića, jedne od tada najmoćnijih plemićkih obitelji srednjovjekovne Slavonije.²⁸ Županijska služba u Drežničkoj županiji potvrđena je knezovima Babonićima u sklopu Sporazuma o okončanju sukoba s Gútkeledima, vođenih radi političke i gospodarske dominacije nad donjom Slavonijom, tj. prostorima južno od rijeke Save, te vlasništvom nad brojnim posjedima i utvrdama, a koji je potpisan 6. studenoga 1278. godine pred zagrebačkim biskupom Timotejem.²⁹ Ista odredba ponovno je potvrđena u Ispravi o miru između knezova Babonića i Gisingovaca potpisanoj u Ozlju 1280. godine.³⁰

Čini se kako su knezovi Babonići na tome području imali posjede i ranije. Naime, iz isprave od 15. siječnja 1273. godine, koja govori o tome kako su pripadnici plemićkoga roda Hrapavaca prodali dio svojega nasljednog posjeda knezu Stjepanu IV. Baboniću, saznaje se da je posjed Hrapavci dijelom graničio s nekim neimenovanim posjedom kneza Radoslava I. Babonića.³¹

²⁷ U Belinim pokušajima jačanja svoje vlasti postoje tri osnovne namjere. Prvo, kralj je htio podići utvrde i utvrđena mjesta za obranu kraljevstva. Naime, na postanak kraljevskih gradova ne može se gledati samo kao na kraljevu reakciju nakon tatarske provale, nego je proces formiranja varoši i gradova kudikamo dugotrajniji i prate ga temeljite društvene promjene iako su neki svoje privilegije stekli neposredno nakon tatarske provale. Druga je kraljeva namjera bila odijeliti posjede i zemlje kraljevskih gradova od imanja hrvatskih plemena te na taj način osigurati ranija, ali i nova, privilegirana naselja i gradove. Naime, svaki utvrđeni kraljevski grad (*castrum*) obuhvaćao je i određenu okolicu čija je granica bila jasno određena, a ako toga nije bilo, dolazilo je do sukoba između kraljevskih gradova i okolnoga plemstva. Treća namjera kralja Bele IV. bila je naseliti puste dijelove zemlje. Naime, povlačeći se pred Tatarima, Bela je uočio važnost ravnomjernije naseljenosti na cijelome području svoga kraljevstva kao preduvjet za obranu i razvoj kraljevstva. Više o Belinim reformama vidi: Zoltan J. Kosztołnyik, *Hungary in the Thirteenth Century* (New York: Boulder, 1996), 223-254; Pál Engel, *The Realm of St. Stephen. A History of Medieval Hungary, 895-1526* (London; New York: I. B. Tauris, 2001), 98-99; Hrvoje Kekez, "Bela IV. i jačanje kraljevske vlasti u Lici, Bužanima i Krbavi nakon provale Tatara 1242. godine", u: *Identitet Like: korijeni i razvitak*, knjiga I (Zagreb; Gospić: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, 2009), 197-220.

²⁸ O knezova Babonića u drugoj polovici 13. stoljeća vidi: Kekez, *Pod znamenjem*, 79-96.

²⁹ CD 6, dok. 207, str. 241.

³⁰ CD 6, dok. 306, str. 362. O sukobima knezova Babonića s knezova Gútkeledima i s knezovima Gisingovcima, kao i o odredbama spomenutih mirova, više vidi: Kekez, *Pod znamenjem*, 84-90.

³¹ (...) *quandam particulam de terra eorum hereditaria, Harapauch vocata, terre Radyzlai fratris dicti comitis Stephani immediate adiacentem* (...), CD 6, dok. 21, str. 19. Detaljnije vidi: Kekez, *Pod znamenjem*, 307-308. U pravo na prostoru posjeda Hrapavci koncem 15. stoljeća, tj. u vremenu povećane osmanske ugroze, knezovi Babonići izgradit će svoj tvrđi grad Blagaj Turanj, tj. Blagaja na Korani (Radoslav Lopašić, *Oko Kupe i Korane. Mjestopisne i povjestne crtice: sa dvadeset i tri slike i jednom zemljopisnom kartom* (Zagreb: Naklada Matice hrvatske, 1895), 51-58).

Iz iznesenoga je vidljivo da je prostor Drežničke županije barem od sredine osmoga desetljeća 13. stoljeća bio u političkoj i gospodarskoj domeni knezova Babonića. No, dolaskom nove anžuvinske dinastije na prijestolje Sv. Stjepana³² ban Stjepan IV. Babonić nije se više osjećao sigurnim pa je od kralja Andrije III. zatražio potvrdu vlasništva nad Drežnikom, Naime, kao što je navedeno u ispravi od 27. veljače 1292. godine, kralj je zbog vjerne banove službe Stjepanu IV. Baboniću potvrdio posjed Drežnik.³³

Kao što je bilo uobičajeno, tom prigodom provedena je reambulacija darovane zemlje, to jest određene su granice posjeda. Bitno je naglasiti kako se srednjovjekovna reambulacija posjeda uglavnom obavljala na način da je za to određena komisija izlazila na teren te je kružno obilazila granice predmetnoga posjeda na način da je svoju ophodnju uglavnom započinjala na nekom svima poznatome mjestu.³⁴ U slučaju reambulacije posjeda Drežnik komisija je reambulaciju započela i završila kod crkve Svetoga Jurja.³⁵ Dakle, granica posjeda Drežnik išla je istočno od crkve Svetoga Jurja do rijeke Korane, a istočno od nje ležao je posjed roda Klokočana i njihova utvrda Klokoč.³⁶ U samoj blizini, dalje na jugoistoku, nalazile su se granice Novigradske županije.³⁷ Dalje je granica išla na sjever nešto istočnije od rijeke Korane prema posjedima stanovnika trgovišta u Topuskome.³⁸

³² O odnosu knezova Babonića naspram posljednjega ugarsko-hrvatskog kralja iz dinastije Arpadovića, Andrije III. Mlečanina, i pretendena iz napuljske dinastije Anžuvinača tijekom zadnjega desetljeća 13. i početkom 14. stoljeća, više vidi: Hrvoje Kekez, "Između dva kralja: plemićki rod Babonića u vrijeme promjena na ugarsko-hrvatskom prijestolju, od 1290. do 1309. godine", *Povijesni prilozi* 27 (2008), br. 35: 61-89.

³³ (...) *quod Stephanus banus filius coitis Stephani quandam terram Dresnek vocatam a nobis petiuit sibi dari; verum quia nobis de qualitate et quantitate dite terre veritas non constabat (...)*, CD 7, dok. 64, str. 74.

³⁴ Vidi, primjerice, reambulaciju posjed Zagrebačke crkve po nalogu kralja Emerika iz 1201. godine (CD 3, dok. 8, str. 7-13; Lelja Dobronić, "Topografija zemljišnih posjeda zagrebačkih biskupa prema ispravi kralja Emerika iz god. 1201.", *Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti* 283 (1951): 245-327.

³⁵ (...) *primo incipit a monte Ozlichia vocato iuxta aquam Corona(!) prope ecclesiam sancti Georgi a parte orientali (...)*, CD 7, dok. 64, str. 75). Crkva svetoga Jurja, kasnija crkva Svetoga Martina, vrlo vjerojatno nalazila se na položaju koji danas nosi naziv "Crkvina" u blizini lokaliteta "Metla" (Milan Kruhek, *Drežnik Grad: srednjovjekovno naselje i kaštel Frankopana na Korani* (Rakovica: Općina Rakovica, 2009), 7-8).

³⁶ (...) *deinde per metum eiusdem aque superius a parte orientali tendit in magno spacio et peruenit ad uicinitatem et terram jako filii Iwan de Ytem[er]ii filii Wranisa de genere Chlococi (...)*, CD 7, dok. 64, str. 75. Ruševine utvrde Klokoč i danas se nalaze ponad ušća rječice Ribnice u Glinu. O rodu Klokočana vidi: Lopašić, *Oko Kupe i Korane*, 146-151.

³⁷ (...) *deinde per metum eiusdem aque similiter in magno spacio procedendo iungitur vicinitali terre comitatus Wyaur (...)*, CD 7, dok. 64, str. 75.

³⁸ (...) *ubi cursus et vicinitas terre Dresnuk iungitur vicinitali (...)* *terre hospitem de Toplica que Regis nuncupatur (...)*, CD 7, dok. 64, str. 75. Cisterciti iz Topuskoga posjedovali su neke posjede na Petrovoj gori kao i prostor današnje Gline te je riječ o nekim od tih posjeda. Ana Novak,

Odatle je granica išla još dalje na sjever te se spuštala u dolinu u kojoj se nalazila cesta koja je vodila na Gvozd,³⁹ to jest na Petrovu goru. Najsjevernija točka istočne granice Drežničke županije bila je rječica Radonja, negdje oko današnjega Tušilovića, a na kojoj se nalazila skela spomenuta u diobi prihoda knezova Babonića 1314. godine⁴⁰ te je otuda put vodio na istok prema Hutinji.⁴¹ Negdje oko današnjega Tušilovića granica je skretala prema zapadu. Iako se iz isprave ne može jasno utvrditi sjeverna granica posjeda Drežnik, vrlo vjerojatno nalazila se u šumama i močvarama koje su stvarale rijeke Mrežnica i Korana nešto južnije od današnjeg Karlovca. Na zapadu je Drežnička županija graničila s posjedima Modruške županije, što je u ispravi nekoliko puta navedeno,⁴² te nešto južnije s posjedima županije Gacke.⁴³ Sama je granična crta išla zapadno od rijeke Mrežnice do njezina izvora,⁴⁴ a potom preko brda do doline kroz koju je prolazio put koji je vodio ponovno do rijeke Korane.⁴⁵ Od gornjega toka rijeke Korane, to jest

“Topusko u razdoblju od dolaska cistercita do kraja srednjega vijeka” (magistarski rad, Sveučilište u Zagrebu, 2008), 127.

³⁹ (...) *et currit per eandem vallem et viam versus Gozd (...)*, CD 7, dok. 64, str. 75.

⁴⁰ (...) *tributum de Radona communi voluntate coniugi comitis Radozali dimiserunt (...)*, CD 8, dok. 301, str. 360.

⁴¹ Prostor uzvodno rječicom Radonjom od skele Radonje, koja se vjerojatno nalazila kod njezina ušća u Koranu, pripadao je srednjovjekovnoj županiji Gorici te su tu posjede imali pripadnici lokalnoga goričkog plemićkog roda koji su svoj posjed Donju Radonju početkom 1328. godine prodali redovnicima pavlinskoga samostana Svetoga Petra na Zlatu (...) *quod Benk filius Vratich, Marcus filius Pezk, Andreas filius Marcolpfi, Pouersen filius Pribse, Maren filius Perdyak et Buden de genere Gorichensi comitatus Zagrabienensis ex vna parte, frater Guerdos ordinis heremitarum, tam pro se quam pro priore et conuentu fratrum heremitarum ecclesie beati Petri de monte Zlat ex altera (...)* porcionem seu particulum terre ipsorum, quam in possessione (...) *Inferior Raduna (...)*, CD 9, dok. 327, str. 396-397). Podatak da je posjed goričkoga plemstva nazvan Donjom Radonjom ukazuje da se taj posjed nalazio uz gornji tok rječice Radonje. Naime, srednjovjekovni je čovjek opisivao tok rijeka gledajući od ušća prema izvoru pa se tako desna i lijeva obala, kao i krajevi uz donji i gornji tok određene rijeke, moraju promatrati obrnuto od današnjega poimanja prostora. Mnogi su primjeri u srednjovjekovnim ispravama opisa desne i lijeve obale nekoga vodotoka koje treba tumačiti obrnuto od današnjih. S druge pak strane, dobar je primjer srednjovjekovnoga poimanja gornjega i donjega toka rijeke Donji krajevi (*partes inferiores*), koje je koncem 13. stoljeća držao knez Hrvatinić Stjepanić, a nalazili su se južno od srednjovjekovne županije Zemljanik, tj. na gornjem toku rijeke Vrbas. Kekez, “Između dva kralja”, 78.

⁴² (...) *ad partem occidentalem in uicinitate terre comitatus de Modus (...)*, CD 7, dok. 64, str. 76.

⁴³ (...) *ubi iungitur uicinitati eiusdem comitatus et separatur a uicinitate comitatus de Gecke (...)*, CD 7, dok. 64, str. 76.

⁴⁴ (...) *ad caput aque Meretniche vocatet descendit per ipsam aquam in bono pascio similiter in parte occidentali (...)*, CD 7, dok. 64, str. 76.

⁴⁵ (...) *et in ipso monte procedendo parumper descendit ad quadnam planiciem et cadit in unam magnam uiam, que ducit ad aquam Corana(!) directe superius nominatam (...)*, CD 7, dok. 64, str. 76. Vrlo vjerojatno granica se penjala iz doline izvora Mrežnice preko brda Strmice (kote 564 mnv i 586 mnv) te se potom spuštala u tok Korane, vrlo vjerojatno negdje oko današnjih Plitvičkih jezera. Došavši u dolinu rijeke Korane te zaobišavši neprolaznu Plješivicu, put je daje nastavljao od Drežnika preko Tršca do Bihaća i najvažnije srednjovjekovne prometnice dolinom rijeke Une koja je spajala Panonsku nizinu s istočnom jadranskom obalom.

današnjih Plitvičkih jezera, granica je direktno vodila na sjever do ishodišne točke podno brda Oslić.⁴⁶ Južno od Drežničke županije nalazila se Krbavska županija.⁴⁷

Prema iznesenome opisu reambulacije može se zaključiti da se prostor današnjih Plitvičkih jezera, to jest gornjega toka rijeke Korane, nalazio unutar Drežničke županije i to na tromedi triju srednjovjekovnih županija – Gacke, Krbavske i Drežničke. (Vidi Prilog 5) Naime, u reambulaciji se jasno navodi kako je granica ove županije upravo na tome prostoru bilo brdo zvano Čeremosnik gdje je bio posjed nekoga Martina od Drežnika, koji je razdvajao Drežničku od Krbavske županije.⁴⁸ Iako je toponim Čeremosnik iščezao tijekom stoljeća koja su protekla, može se pretpostaviti da je riječ o dijelu masiva Male Kapele koji je razdvajao Brezovačko polje i prostor Plitvičkih jezera. Naime, prostor Brezovačkoga polja tijekom srednjega vijeka bio je u sastavu Krbavske županije.⁴⁹ U nastavku opisa međa spominje se kako je Drežnička županija graničila sa srednjovjekovnom županijom Gackom te da je zapadno od Drežničke županije bila županija Gacka, to jest da je te dvije županije na tome prostoru razdvajala gora Obnognića.⁵⁰ Ponovno ne začuđuje što ni taj toponim nije ostao sačuvan do današnjih dana te se isto tako ponovno može pretpostaviti kako je riječ o dijelu masiva Male Kapele koji prostor Plitvičkih jezera razdvaja od Vrhovinskoga polja. Naime, Vrhovinsko polje bio je u srednjemu vijeku u sastavu županije Gacke.⁵¹ I konačno, nastavak

⁴⁶ (...) *in quorum vicinitate in dicta aqua Corona superius procedendo directe (...) ad prefatum montem Ozlichia superius annotatum (...)*, CD 7, dok. 64, str. 76.

⁴⁷ (...) *ubi terra dicti Martini de Dereznek(!) a uicinitate dicti comitatus de Gorboa separatur (...)*, CD 7, dok. 64, str. 75-76.

⁴⁸ (...) *in magno spaio peruenit ad alium montem Cheremosnik vocatum, ubi terra dicti Martini de Dereznek(!) a uicinitate dicti comitatus de Gorboa separatur (...)*, CD 7, dok. 64, str. 75-76.

⁴⁹ U prostor srednjovjekovne Krbavske županije nije spadalo samo istoimeno kraško polje koje se iz smjera sjeverozapada (oko 628 mnv) lagano uzdiže u smjeru jugoistoka (821 mnv), nego i niz manji okolnih kraških polja. Riječ je o Podlapačkome polju i te Komičko-ondinčkoj udolini u južnome produžetku Krbavskoga polja, ali i Koreničkome polju s Bijelopoljem te četiri manja polja koja u manje ili više pravocrtnome nizu spajaju Koreničko polje s Gackom (Homoljačko, Brezovačko, Turjansko i Trnavačko polje). Cijeli taj prostor zaokružen je manjim ili već gorskim lancima. Tako su srednjovjekovnu Krbavsku županiju sa sjevera zatvarali planinski masivi Kapele i Plješevice, a s istoka Ozbelina. Dok je Krbavsku od Ličke županije razdvajalo razmjerno nisko Ličko sredogorje, koje je uglavnom spadalo u Krbavsku županiju. Dane Pejnović, "Geopolitički položaj Krbave u srednjovjekovnom, osmanlijskom i vojnokrajiškom razdoblju", u: *Krbavska bitka i njezine posljedice*, ur. Dragutin Pavličević (Zagreb: Hrvatska matica iseljenika; Zavod za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 1997), 51-52.

⁵⁰ (...) *uersu occidentem peruenit ad alium montem Obnogniča uocatum, ubi iungitur vicinitali comitis de Gecke, ubi terra et termini eiusdem comitatus remanent (...)*, CD 7, dok. 64, str. 76.

⁵¹ Srednjovjekovna županija Gacka obuhvaćala je čitavo porječje rijeke Gacke i njezinih pritoka te se prostirala između Senjskoga bila i planine Kapele. Na zapadu i sjeverozapadu graničila je sa Senjskim kotarom i Vinodolom, na sjeveru s Modruškom županijom, a na istoku i jugoistoku s Drežničkom i Krbavskom županijom. Osim Gackoga polja obuhvaćala je i nekoliko manjih kraških polja kao što su

opisa međa stoji kako se u smjeru zapada u blizini nalazila i granica Modruške županije.⁵²

Štoviše, nije neobično da se pri tome u kraljevoj ispravi nije koristio toponim “Plitvice,” koji je, koliko je poznato, prvi put zabilježen tek sredinom 16. stoljeća,⁵³ nego je taj prostor opisan kao “voda Korana” (*aqua Corona*).⁵⁴ Naime, potrebno je napomenuti kako se u srednjovjekovnim ispravama uočava praksa da su sastavljači reambulacije jasno razlikovali važnije vodotoke poput rijeka ili rječica, koje su u ispravama opisivane kao *fluviium* ili *aqua*, od manjih vodotoka, to jest potoka, najčešće opisanih kao *rivulus*.⁵⁵ Latinskim terminom *fluviium* najčešće su opisivani veći i brži vodotoci, dok se termin *aqua* koristio za vode stajalice, ali i za rijeke čiji je protok vode znatno usporen te je često riječ o jezerima ili pak o vodotocima u kanjonima. Tako se, primjerice, rijeka Lika, koja polako teče razmjerno dubokim kanjonom, u reambulaciji posjeda Kasega iz 1263. godine također spominje kao *aqua Lyka*.⁵⁶

Dakle, iz ovoga je navoda jasno kako je prostor Plitvičkih jezera koncem 13. stoljeća bio u sastavu Drežničke županije kojom su u to doba gospodarili knezovi Babonići. Štoviše, uzme li se u obzir da se u kraljevoj ispravi iz 1292. godine spominju Plitvička jezera kao *aqua Corona* te da se u ispravi navodi kako je do toga prostora vodila neka cesta,⁵⁷ a kako cesta obično vodi do nekoga naselja ili utvrde,⁵⁸ donekle su i u pisanim izvorima potvrđene pretpostavke obavljenih ar-

Brinjsko polje, Križpolje i Vrhovinsko polje. Vjekoslav Klaić, *Krčki knezovi Frankapani: od najstarijih vremena do gubitka otoka Krka (od god. 1118. do god. 1480.)* (Zagreb: Matica hrvatska, 1901), 71-72.

⁵² (...) *ad partem occidentalem in uicinitate terre comitatus de Modrus (...)*, CD 7, dok. 64, str. 76.

⁵³ Vidi ranije izneseno u ovome radu.

⁵⁴ CD 7, dok. 64, str. 76.

⁵⁵ Potrebno je napomenuti kako su manji vodotoci, za čije se opisivanje koristio termin *rivulus*, ipak bili trajniji vodotoci koji se često i danas mogu prepoznati na terenu. Tako se, primjerice, današnji potok Otešica u reambulaciji posjeda Kasega iz 1263. godine spominje kao *riuulus Secet potok vocatam*. CD 5, dok. 748, str. 246. Da je srednjovjekovni *Secet potok* uistinu današnji potok Otešica, koji se nalazi sjeverno od središta današnjega Gospića, jasno je iz isprave u kojoj stoji kako je taj potok tekao na istok i ulijevao se u rječicu Liku. Prilikom opisa granice Kasega stoji: (...) *per ipsum riuulum tendit uersus orientalem (!) et peruenit ad aquam Lyka (...)*, CD 5, dok. 748, str. 246, baš kao što i danas teče potok Otešica. Dakle, može se kazati kako se vodotoci opisivani kao *rivulus* često i danas mogu locirati na terenu jer uporaba vrlo nestalnih vodotoka za opisivanje međa posjeda nije imao smisla ni u srednjem vijeku, baš kao što ga nema niti danas.

⁵⁶ CD 5, dok. 748, str. 246.

⁵⁷ (...) *in unam magnam uiam, que ducit ad aquam Corana directe (...)*, CD 7, dok. 64, str. 76.

⁵⁸ Milan Kruhek, “Srednjovjekovni utvrđeni gradovi i posjedi u Moslavini”, u: *Kutina, povijesno-kulturni Pregled s identitetom sadašnjice*, ur. Dragutin Pasarić (Kutina: Matica hrvatska, 2002), 96. Prometna funkcija jedna je od središnjih, to jest centralnih funkcija svakoga naselja te ona ukazuje na suodnos naselja kroz prizmu međusobne povezanosti. Na temelju analize središnjih funkcija moguće je govoriti i o stupnju razvoja pojedinoga naselja. Uzimajući u obzir navedeno, još je u prvoj polovici 20. stoljeća Walter Christaller razvio teoriju središnjega mjesta na primjeru naselja u južnoj Njemač-

heoloških istraživanja, to jest mogućnost koja je pokazala da je Krčingrad građen na prijelazu iz 13. u 14. stoljeće.

Nadalje, razmjerno neuobičajen trokutasti tlocrt krčingradske kule izuzetno je zanimljiv posebice stoga što su usporedni primjeri srednjovjekovnih trokutastih kula građenih u razdoblju od 13. do 15. stoljeća razmjerno rijetki. Kao što je već rečeno, moguće je navesti samo tri usporedna primjera: Šalek kod Velenja u Sloveniji, Košice-Hradova u Slovačkoj i Boldogkő u Mađarskoj.⁵⁹ Pri tome je potrebno naglasiti da se Boldogkő prvi puta spominje koncem 13. stoljeća, a izgradnja tamošnjega trokutaste kule datira se u razdoblje prve polovice 14. stoljeća,⁶⁰ dok se utvrda Košice-Hradova prvi puta spominje početkom 14. stoljeća.⁶¹

Upravo je zemljopisno najbliži primjer krčingradskoj kuli – Šalek kod Velenja – u je mjeri moguće dovesti u svezu s Krčingradom. Riječ je o gradu koji je bio u vlasništvu Krške biskupije, a u njemu su živjeli biskupski ministerijali od kojih se prvi spominje plemeniti Bertold od Šaleka (*Bertoldus de Scalach*) već 1154. godine.⁶² Prvi je direktni spomen staroga grada Šaleka (*haus Schalekke*) u sačuvanim pisanim izvorima iz 1278. godine, no kako se još 1264. godine spominje kapela Sv. Martina podno Šaleka (*Capella sancti Martini ante Shelek*),⁶³ već se i u pisanim izvorima nalazi indirektna potvrda da je grad Šalek izgrađen očito znatno prije svoga prvog direktnog spomena, to jest prije 1278. godine. Štoviše, sačuvani ostaci staroga grada Šaleka, i to upravo trokutasta kula kao najstariji dio danas sačuvanoga grada, ukazuju da je on građen sredinom 13. stoljeća.⁶⁴ Štoviše, potrebno je naglasiti kako je oko 1250. godine goričko-tirolski grof Majnhard III. postao zemaljskim gospodarom, to jest carskim namjenskom u Štajerskoj,⁶⁵ a njegova neimenovana sestra upravo je u to doba postala supruga kneza Stjepana II. Babonića.⁶⁶ Riječ je o majci kasnijega slavonskog bana Stjepana IV. Babonića,

koj. O središnjim funkcijama kao i o teoriji središnjega mjesta i razvoju istoga tijekom prve polovice 20. stoljeća vidi: Neven Budak, *Gradovi Varaždinske županije u srednjem vijeku* (Zagreb; Koprivnica: Nakladnička kuća dr. Feletar, 1994), 14-20.

⁵⁹ Pleše, "Krčingradska", 301-302.

⁶⁰ Végh, "Boldogkő", 109-170.

⁶¹ Župčán, "Existoval vôbec v Košiciach", 299-314.

⁶² Ivan Stopar, *Grad in naselje Šalek* (Velenje: Turistično društvo Velenje, 1975), 2.

⁶³ Stopar, *Grad in naselje Šalek*, 5.

⁶⁴ Stopar, *Razvoj srednjevečke grajske*, 105-108.

⁶⁵ Josip Gruden, *Zgodovina slovenskoga naroda*, svesci 1-6 (Ljubljana: Zgodovinsko društvo, 1910 – 1916), 218.

⁶⁶ Prema podatku u ispravi iz 1295. godine, kojom su ban Stjepan IV. i njegovi sinovi, Stjepan VI. i Ladislav I. darovali neke posjede cistercitskome samostanu Blažene Djevice Marije u Kostanjevici na rijeci Krki. Među brojnim nabrojanim posjedima spomenuta su i dva posjeda, Stankovci i Prilesje, za koje je posebno naglašeno kako ih je cisterciticima kao zadužbinu darovala majka bana Stjepana IV., to jest supruga kneza Stjepana II. Babonića (...) *item villa dicta Stanco, quam pie memorie mater nostra supradictio monasterio in elemosinam perpetuam delegavit, item villa dicta Prilesia iuxta aquam dictam Bregana,*

kojemu je, kao što je već rečeno, kralj Andrija III. 27. veljače 1292. godine potvrdio posjed Drežnika. Nakon što je postao upraviteljem Štajerske, goričko-tirolski grof Majnhard III. proširio je svoju vlast i na slovensku marku koju su činili tvrđi gradovi Črnomelj, Gradac, Hmeljnik, Kozjak, Mehovo, Metlika, Rožek, Soteska, Šumberk, Žužemberk i Klevevž.⁶⁷ Štoviše, veze goričko-tirolskih grofova i knezova Babonića dodatno su produbljene nakon poraza češkoga kralja Otokara II. Přemysla kod Dürnkruta godine 1278., odnosno nakon što je goričko-tirolskome grofu Majnhardu IV., sinu grofa Majnharda III., kralj Rudolf I. Habsburgovac dodijelio vlast nad Koruškom i njoj pridruženoj Kranjskoj.⁶⁸ Početkom desetoga desetljeća 14. stoljeća grof Majnhard IV., sin Majnharda III., prepustio je utvrdu Žumberak knezovima Babonićima, koji su u to vrijeme postali najmoćnija vlastela na prostoru oko Žumberačko-samoborskoga gorja, politički istisnuvši knezove Okičke s toga prostora.⁶⁹ Na prijelazu iz 13. na 14. stoljeće glavni proizvođač takozvane "zapadne politike" knezova Babonića bio je knez i kasniji slavonski ban Ivan I. Babonić, bratić kneza Stjepana IV. Babonića. On je za suprugu uzeo goričko-tirolsku groficu Klaru Eufemiju, a veze knezova Babonića i goričko-tirolskih grofova u konačnici su rezultirale povezivanjem knezova Babonića i njemačke vladarske kuće Habsburg.⁷⁰ U svakome slučaju, jedna od direktnih posljedica povezivanja knezova Babonića s goričko-tirolskim grofovima, to jest najmoćnijim plemstvom južnih zemalja Njemačkoga Carstva, jest ulazak brojnih pojedinaca podrijetlom s toga prostora u službu knezova Babonića.⁷¹

quam eciam prefata mater nostra monasterio contulit sepedicto (...), CD 7, dok. 177, str. 198-199. Vrlo vjerojatno riječ je o posjedima koje je ta neimenovana majka kneza Stjepana IV., to jest supruga kneza Stjepana II., uživala kao vlastite posjede, a koji su joj pripali vjerojatno u ime djevojačke četvrtine. O djevojačkoj četvrtini vidi: Suzana Miljan, "Quarta pellaris prema slučaju Skolastike Jurjeve iz Mlake", *Lucius* 8-9 (2006): 141-148. U prilogu tezi da je neimenovana majka kneza Stjepana IV. bila iz obitelji goričko-tirolskih grofova, svjedoči i činjenica da je njezin sin, knez Radoslav I. Babonić, na svojem grbu nosio kose grede i uspravnoga lava (Lajos Thallóczy, *Die Geschichte der Grafen von Blagay* (Wien: selbsterlag, 1898), 388), to jest da je njegov grb po svojem heraldičkom oblikovanju jednak grbu grofa Majnharda III. iz 1259. godine. Štoviše, očito je i drugi sin kneza Stjepana II., knez Stjepan IV., kose grede na svome grbu također preuzeo s grba goričko-tirolskih grofova (Ljudevit Thallóczy, "Historička istraživanja o plemenu goričkih i vodičkih knezova", *Glasnik Zemaljskog muzeja u Bosni i Hercegovini* 9 (1897), br. 3: 389-390) iako je teško objašnjivo kako to da se na njegovu grbu ne nalazi i uspravni propeti lav. Kako po oblikovanju heraldičkih elemenata grbovi knezova Babonića imaju zapadnu genezu (O grbu knezova Babonića i njihovih potomaka knezova Balgajskih vidi: Kekez, *Pod znamenjem*, 199-205), moguće je da su oni elemente svojih grbova preuzeli upravo od goričko-tirolskih grofova već sredinom 13. stoljeća.

⁶⁷ Peter Štih, *Goriški groffe ter njihovi ministeriali in militi v Istri in na Kranjskem* (Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, 1994), 107-148.

⁶⁸ Peter Štih, Vasko Simoniti, *Slovenska povijest do prosvjetiteljstva* (Zagreb: Matica hrvatska, 2004), 112 i 128.

⁶⁹ Kekez, *Pod znamenjem*, 96-124.

⁷⁰ O "zapadnoj politici" knezova Babonića, to jest njihovim povezivanjem s goričko-tirolskim grofovima i Habsburgovicima više vidi: Kekez, "Između dva kralja", 81-86.

⁷¹ Tako se, primjerice 1313. godine, u službi bana Stjepana V. Babonića spominje knez Berthold od Retumberga, a u službi kneza Ivana I. Babonića neki knez Presingar (...) *comite Perthold de Retumberg*

Štoviše, zanimljivo je naglasiti kako je u sklopu “zapadne politike” knezova Babonića knez Ivan I. Babonić 1308. godine zajedno s Ulrikom Walseeom ratovao za Fridrika Habsburgovca u obnovljenim sukobima za češku krunu. Sukobi su se odvijali u istočnim alpskim zemljama.⁷² Štoviše, u lipnju 1308. godine Babonići su, ponovno u službi Fridrika Habsburgovca, opsjeli Slovenj Gradec, koji je od prve polovice 1308. godine bio u rukama češkoga kralja Henrika Koruškoga, te su ga u srpnju iste godine i osvojili pruživši pri tome pomoć krškome biskupu Henriku i grofu Fridriku iz Vovbara (Heunburg).⁷³ Pri tome je zanimljivo uočiti da su gospodari grada Šaleka, grada s trokutastom kulom, koji je dobar usporedni primjer krčingradskoj kuli, u to doba bili ministrijali krškoga biskupa, a potom i knezova Vovberških,⁷⁴ što ukazuje na još jednu poveznicu između Krčingrada i Šaleka.

Sve do sada iskazano ukazuje na moguću točnost pretpostavke da su upravo Babonići koncem 13. stoljeća započeli graditi Krčingrad u povijesnim okolnostima nezabilježenim u sačuvanim pisanim izvorima te da je usporedni primjer trokutaste kule iz Šaleka kod Velenja moguće dovesti u vezi s gradnjom Krčingrada na temelju intenzivnih obiteljskih, političkih i gospodarskih veza što su ih od sredine 13. stoljeća do početka 14. stoljeća imali knezovi Babonići s goričko-tirolskim grofovima, tada najmoćnijom vlastelom južnih zemalja Njemačkoga Carstva, ali i s krškim biskupima te vovberškim knezovima. Pri tome treba imati na umu da je trokutasta kula grada Šaleka građen u doba kada je carskim upraviteljem Štajerske postao goričko-tirolski grof Majnhard III., ujak kneza Stjepana IV. Babonića, te da su gospodari Šaleka u doba intenzivnih veza knezova Babonića i krških biskupa te vovberških knezova, to jest početkom 14. stoljeća, prvo bili ministrijali Krške biskupije, a potom i vovberških knezova.

U svakome slučaju, knezovi Babonići ostali su gospodari toga prostora sve do 1323. godine kada je kralj Karlo Robert županiju Drežnik predao krčkome knezu

(...) *Presingario comite* (...), CD 8, dok. 301, str. 359). Na osnovi njihovih imena može se zaključiti da su bili germanskoga podrijetla za razliku od većine službenika knezova Babonića koji su tom prigodom bili prisutni, a koji su nosili slavenska, to jest hrvatska imena. O ovome detaljnije vidi: Hrvoje Kekez, “The Travels of John Babonić: The Mobility of Slavonian Noblemen in the Fourteenth Century”, u: *Travels and Mobility in Middle Ages: From Atlantic to the Black Sea*, ur. M. O’Doherty, F. Schmieder (Turnhout: Brepols Publishers, 2015), 158-159.

⁷² “Iohannis abbatis Victoriensis liber certarum historiarum, libri IV-VI”, sv. 2, u: *Monumenta Germaniae Historica. Scriptores. VII: Scriptores rerum germanicarum in usum scholarum separati editi*, 36.2. (dalje: MGHS), ur. Fedor Schneider (Hannoverae; Lipsiae: Impensis Bibliopolii Hahniani, 1910), 11-12, redak 32-37.

⁷³ “Ottokars Österreichische Reimchronik”, sv. 2, u: *Monumenta Germaniae Historica. Scriptores. VIII: Deutsche Chroniken*, 5.2., ur. Joseph Seemüller (Hannover: Hahnsche Huchhandkung, 1893), 1239, redak 95535-95538. O sukobima u istočnim alpskim zemljama 1308. godine, u koje su bili uključeni i knezovi Babonići, više vidi: Kekez, *Pod znamenjem*, 114-119.

⁷⁴ Danijela Bišnik, Tone Ravnkar, *Grad Šalek* (Velenje: Kulturni center Ivana Napotnika, 1999), 27-28.

Dujmu III.⁷⁵ Kralj je to učinio na molbu kneza Fridrika III., koji je pritom naglasio da je kralj još u prvim godinama svoje vladavine obećao njegovu ocu knezu Dujmu II. za nagradu predati cijelu Drežničku županiju.⁷⁶

Srednjovjekovni prometni smjer kroz Plitvička jezera

Kako bi se pokušao dati odgovor na pitanje koji je bio razlog izgradnje Krčingrada, potrebno je promotriti mikrolokaciju ali i širi kontekst geostrateškoga položaja Plitvičkih jezera tijekom razvijenoga srednjega vijeka. Već u spomenutoj donacijskoj ispravi kralja Andrije III. Mlečanina za posjed, to jest županiju Drežnik, banu Stjepanu IV. Baboniću, iz veljače 1292. godine, jasno su navedene dvije već spomenute činjenice koje pobliže objašnjavaju geostratešku položaj Plitvičkih jezera u to doba. Prvo, Plitvička su se jezera nalazila unutar Drežničke županije. I drugo, Plitvička jezera ujedno su se nalazila na tromedi triju srednjovjekovnih županija – Gacke, Krbavske i Drežničke.

Iz iznesenoga proizlazi kako je prostor Plitvičkih jezera bio na samoj jugozapadnoj granici Drežničke županije na međi s Krbavskom i Gatačkom županijom, dok se granica Modruške županije nalazila u neposrednoj blizini. Postavlja se pitanje kakva je mogla biti prometna važnost toga prostora. Već je spomenuto kako se u ispravi iz 1292. godine spominje cesta koja je od Drežnika,⁷⁷ tadašnjeg središta istoimene županije, vodila prema Plitvičkim jezerima.⁷⁸ Spominjanje ceste indirektno ukazuje na postojanje nekakve utvrde, to jest grada (ili barem nekoga većeg naselja) na prostoru Plitvičkih jezera. Kako nam sačuvani povijesni izvori šute o nekome drugom naselju na tome prostoru, a arheološka istraživanja ukazuju na mogućnost da je već tada barem djelomično izgrađen Krčingrad, logično je pretpostaviti da je spomenuta cesta vodila upravo do Krčingrada. Ipak, postavlja se pitanje zašto bi se knezovi Babonići, ili tkogod drugi, dali u takav arhitektonsko-financijski pothvat kao što je bila gradnja Krčingrada ako je riječ o smjeru koji je na tome mjestu završavao. Vjerojatnijim se čini da je već u to doba postojala komunikacija koja je preko Proščanskoga jezera i Radlovca te dalje uz rječicu Bijelu i preko Končareva kraja ulazila u Brezovačko polje kod Čudinoga

⁷⁵ CD 9, dok. 98, str. 114-115.

⁷⁶ (...) *quod accedens ad nostram serenitatem Duymuch filius Friderici comitis de Wegla, filii quondam comitis Duym fidelis noster, exhibuit nobis quasdam patentes litteras nostras, promissionem collacionis de Dresnycho comitatus dudum Duym comiti awo suo per nos factam continentes* (...), CD 9, dok. 98, str. 114; Klaić, *Krčki knezovi Frankapani*, 132.

⁷⁷ Prvobitni položaj Drežnika nalazio se na poziciji Metla na visoravni u blizini današnjega Drežnikgrada, dok je danas vidljiva utvrda Drežnik ponad kanjona rijeke Korane građena tijekom 14. i 15. stoljeća kada su tim prostorom gospodarili knezovi Frankapani. Detaljnije vidi: Kruhek, *Drežnik Grad*, 7-8, kao i kartu na str. 32.

⁷⁸ (...) *in unam magnam uiam, que ducit ad aquam Corana directe* (...), CD 7, dok. 64, str. 76.

klanca. Ovdje se taj smjer spajao s prometnom komunikacijom koja je od Koreničkoga polja preko Homoljačkoga i Bezovačkoga polja te preko Vrhovina vodila do Gacke doline (Vidi Prilog 6). Riječ je o smjeru istok-zapad, koji je razvojem trgovine u razvijenome srednjem vijeku sve više dobivao na važnosti,⁷⁹ a kojim su se kretali trgovci od Udbine prema Gackoj i dalje prema Senju. Nažalost, taj prometni smjer nije dokumentiran u sačuvanim srednjovjekovnim izvorima, pa stoga do sada i nije privukao veću pozornost znanstvene javnosti, ali o njegovu postojanju ponajviše svjedoči niz utvrda izgrađenih za njegovu kontrolu.

Naime, iako se većina utvrda na spomenutome prometnome smjeru od Koreničkoga polja preko Homoljačkoga i Bezovačkoga polja te preko Vrhovina do Gacke doline ne spominje u malobrojnim sačuvanim srednjovjekovnim ispravama koje donose vijesti o Krbavskoj županiji u to doba, gotovo su sve spomenute kao preživjele ruševine srednjovjekovnih utvrda, u takozvanome Glavinićevom opisu Like i Krbave nastalome 1696. godine, to jest nakon oslobođenja tih krajeva od Osmanlija.⁸⁰ Danas su poznate pozicije svih tih utvrda te je razvidno da su one građene uz rubove kraških polja na strateški važnim pozicijama s kojih su se kontrolirali ulazi, to jest izlazi iz pojedini polja, kao što je to vrlo često slučaj u zavelebistskome području. Prva je od njih utvrda Prozorac (Pogledalo), koja se nalazila na istočnome ulazu u Homoljačko polje, a služila je za kontrolu prijelaza iz Koreničkoga u Homoljačko polje, a njezini ostaci i danas su dobro vidljivi.⁸¹ Njezini ostaci ne spominju se samo u Glavinićevu opisu iz 1696. godine,⁸² nego i u opisu stanja na terenu što su ga 1701. godine sastavili carski povjerenici.⁸³ Zapadni izlaz iz Homoljačkoga polja prema Brezovačkome polju kontrolirala je utvrda Homoljac, koju također spominje biskup Glavinić,⁸⁴ a sačuvan je njezin spomen i iz vremena srednjega vijeka. Naime, 1467. godine spominje se Juraj Bukvić iz Homolja.⁸⁵ Utvrda Homoljac nalazila se ponad prirodnoga usjeka, Homoljačkog klanca (Šijanov klanac), što razdvaja Homoljačko od Brezovačkoga polja na dijelu brda Tavani gdje se još uvijek zapaža trag polukružnoga obrambenog nasipa.⁸⁶ I konačno, Glavinić u svome opisu spominje i utvrdu Brezovac,⁸⁷ za koju se može pretpostaviti da se nalazila na zapadnome rubu visoravni Brezovac na prostoru sela Gornji Babin Potok, to jest u blizini zaseoka Vukmirovići, na visokome bri-

⁷⁹ Pejnović, "Geopolitički položaj Krbave", 54.

⁸⁰ SHK 3, dok. 39, str. 45-52.

⁸¹ Tatjana Kolak, "Arheološka topografija Like od prapovijesti do srednjega vijeka" (magistarski rad, Sveučilište u Zagrebu, 2001), 90.

⁸² (...) *deinde Prosor* (...), SHK 3, dok. 39, str. 49-50.

⁸³ (...) *dem schloss Prozoracz* (...), SHK 3, dok. 114, str. 208-212.

⁸⁴ (...) *Omogliac* (...), SHK 3, dok. 39, str. 49-50.

⁸⁵ (...) *Gregorius Bychwich de Homlyan* (...), CDCB, dok. 200, str. 377-380.

⁸⁶ Kolak, "Arheološka topografija", 90.

⁸⁷ (...) *castrum aliud* (...) *Bresovacz* (...), SHK 3, dok. 39, str. 50.

jegu koji nosi toponim Pusti Perušić, a gdje su pronađeni ostaci obrambenoga opkopa srednjovjekovne, a potom i osmanske utvrde.⁸⁸ Ovaj smjer na prostoru Vrhovinskoga polja kontrolirala je utvrda Vrhovine, koja se spominje na poznatoj podjeli posjeda i gradova Krčkih knezova Frankapana obavljena u Modrušu 1449. godine,⁸⁹ a koja se nalazila iznad brda Voštice, ponad sela Gornje Vrhovine, to jest zaseoka Čudići i Štetići.⁹⁰

Da je prometni smjer od Koreničkoga polja preko Homoljačkoga i Bezovačkoga polja te dalje preko Vrhovina do Gacke doline bio u funkciji i na izmaku srednjega vijeka, potvrđuje nalaz ostave šezdeset zlatnika kralja Matijaša Korvina i Vladisava II. Jagelovića, što je opisao Julije Fras, a koji je pronađen u zaseoku Crna Vlast južno od Oblaja.⁹¹

U nastavku je potrebno posvetiti pozornost lokaciji srednjovjekovne utvrde Brezovac. Kao što je već spomenuto, ona se nalazila na prostoru sela Gornji Babin Potok, to jest u blizini zaseoka Vukmirovići, na visokome brijegu koji nosi toponim Pusti Perušić.⁹² Na toj poziciji građena je kako bi kontrolirala zapadni izlaz iz Brezovačkoga polja, to jest promet opisanom komunikacijom od Koreničkoga polja preko Vrhovina do Gacke doline. No, kako je smještena na strateškoj poziciji s koje se također mogao kontrolirati prostor Čudninoga klanca i Končareva kraja, to jest ulaz u komunikacijski smjer prema rječici Bijeloj i dalje prema Plitvičkim jezerima, ova činjenica ukazuje na mogućnost da je upravo podno utvrde Brezovac završavao srednjovjekovni put koji je od Drežnika preko Plitvičkih jezera vodio do Brezovačkoga polja, to jest spajao se sa smjerom od Koreničkoga polja preko Vrhovina do Gacke doline.

Svakako je zanimljivo da je smjer od Drežničkoga polja preko Plitvičkih jezera do Brezovačkoga polja i dalje prema Koreničkom i Krbavskom polju bio korišten i na izmaku srednjega vijeka. Naime, sačuvane su vijesti o kretanju osmanskih snaga pod vodstvom Haduma Jakub-paše prije znamenite bitke na Krbavskome polju 1493. godine. Iako nije poznato kojim se smjerom prema Krbavskome polju kretala osmanska vojska nakon što je opustošila Modruš,⁹³ svakako je sigurno da

⁸⁸ Kolak, "Arheološka topografija", 83.

⁸⁹ (...) *similieretiam comiti Sigismundo castrum (...) Verhovina (...)*, Lajos Thallóczy, Samu Barabás, ur., *Codex diplomaticus comitus de Frangepanibus* (dalje: CDCF), vol. 1 (Budapest: Magyar Tudományos Akadémia, 1910), dok. 160, str. 371. Detaljnije o diobi frankapanskih posjeda vidi: Milan Kruhek, *Srednjovjekovni Modruš: Grad knezova Krčkih-Frankapana i biskupa Krbavsko-modruške biskupije* (Ogulin: Matica hrvatska Ogranak Ogulin, 2008), 37-39.

⁹⁰ Kolak, "Arheološka topografija", 73-74.

⁹¹ Franz Julijus Fras, *Cjelovita topografija Karlovačke vojne krajine* (Gospić; Zagreb: Biblioteka Ličke župe; Sveučilišna naklada Liber, 1988), 179.

⁹² Kolak, "Arheološka topografija", 83.

⁹³ Kruhek pretpostavlja da je Jakub-paša znao za pripreme hrvatske vojske i nastojao izbjeći sukob pa nije krenuo uobičajenom trgovačkom cestom prema Brinju i Gackoj dolini, nego se uz istočnu

je Jakub-paša doveo svoju vojsku do gore Vražji vrtal,⁹⁴ to jest do obronaka Plješivice, planinskoga masiva koji odvaja Krbavu od Bihačke krajine. Moguće je da je Jakub-paša nastojao izbjeći sukob s hrvatskom vojskom te se što prije s povući u Bosnu. U tome je slučaju Jakub-paša nastojao izbjeći najbrži i najkraći put, preko današnjega sela Izačića kod Bihaća gdje se nalazila kraljeva posada, te se odlučio za drugi smjer povlačenja prema Bosni. Teško bi u obzir došao onodobni uobičajeni smjer od Modruša, preko planine Kapele i Brinja, kroz dolinu Gacke i dalje prema Krbavskome polju jer se u to doba vojska bana Derenčina nalazila podno staroga grada Brinja čime je blokirala Osmanlijama taj put. Jedini preostali put kojim bi izbjegao hrvatsku ili kraljevu vojsku, koji je bio najteži, ali i najsigurniji, bio je preko Plitvičkih jezera do Brezovačkoga polja i dalje do Koreničkoga polja.⁹⁵ Spomenuta je komunikacija očito bila poznata Osmanlijama o čemu svjedoči već spomenuto izvješće povjerenstva kralja Ferdinanda iz 1563. godine čiji je zadatak bio utvrditi stanje utvrda Hrvatske i Slavonske krajine. Naime, Osmanlije su očito taj put koristili i tijekom 16. stoljeća kao što je to navedeno i u izvješću povjerenstva kralja Ferdinanda kojega je zadatak bio utvrditi stanje utvrda Hrvatske i Slavonske krajine.⁹⁶

Prometna važnost mikrolokacije Krčingrada

Uzimajući u obzir vjerojatnost postojanja prometnoga smjera koji je preko Plitvičkih jezera povezivao Drežnik s Brezovačkim poljem i dalje s Krbavskom županijom u jednome smjeru, a Gatačkom županijom u drugom smjeru, gradnja Krčingrada vjerojatno je poduzeta s ciljem njegova nadzora. Naime, osim obrambene funkcije jedna od funkcija srednjovjekovnih utvrda bila je i kontrola prometnih pravaca.⁹⁷ Štoviše, čini se kako je i sama mikrolokacija Krčingrada

stranu Kapele i kroz plitvičke šume probio do Koreničkoga polja te dalje do Krbavskoga polja. Milan Kruhek, "Sraz kršćanstva i islama na Krbavskom polju 9. rujna, 1493.", *Riječki teološki časopis* 1 (1993), br. 2: 251. Sličnoga je mišljenja i Kužić, koji kaže da je barem dio osmanske vojske prošao navedenim područjem i pojavio se na sjeverozapadnome rubu Krbavskoga polja. Krešimir Kužić, "Bitka Hrvata – bitka na Krbavskom polju 1493. – strategija, taktika, psihologija", *Historijski zbornik* 67 (2014), br. 1: 21.

⁹⁴ (...) *it quod in causa fuit, ut Cadamus Turca usque Diavli Montem seu Vraži vrtal, qui Corvatiam a Corbavia dividit, suos retraxerit* (...), Joannis Minoritae Tomasich, "Chronicon breve Regni Croatiae", u: *Arkiv za povjestnicu jugoslavensku*, knjiga 9, uredio Ivan Kukuljević-Sakcinski (Zagreb: Društvo za jugoslavensku povjestnicu i starine, 1868), 22.

⁹⁵ Detaljnije o smjeru kretanja hrvatske vojske prije bitke na Krbavskome polju vidi: Hrvoje Kekez, "Bernardin Frankapan i Krbavska bitka: Je li spasio sebe i malobrojne ili je pobjegao iz boja?", *Modruški zbornik* 3 (2009): 73-75; kao i Kužić, "Bitka Hrvata", 20-21.

⁹⁶ Kruhek, *Krajiške utvrde i obrana*, 208, bilj. 369.

⁹⁷ Pozivajući se na radove uglavnom njemačkih i austrijskih medievista novije i najnovije generacije te kao uvod u svoje opširne analize razvoja neagrarnih naselja u Sloveniji od ranoga srednjega vijeka do 13. stoljeća, slovenski povjesničar Miha Kosi naglasio je da je jedan od ključnih momenata defini-

pomno odabrana. Kako je smješten na poluotoku između Kozjačkoga i Gradinskoga jezera u blizini sedrene barijere koja razdvaja ta dva jezera, može se pretpostaviti kako je sagrađen upravo na toj poziciji jer je riječ o mjestu s kojega se prelazilo iz jednoga u drugo jezero. Iako za to za sada nema potvrde u sačuvanim povijesnim izvorima, moguće je pretpostaviti da se barem dio prometa robom preko Plitvičkih jezera obavljao plovilima (splavima ili manjim brodovima), a uzevši u obzir tamošnju sedrenu barijeru, moguće je pretpostaviti da se upravo podno Krčingrada prebacivala roba s jedne splavi na drugu, to jest s površine jednoga jezera na drugo. U tome slučaju jasna je mikropozicija Krčingrada kao lokacija prebacivanja robe. No, kako za ovu praksu za sada nema direktne potvrde u pisanim izvorima ili u arheološkim nalazima, a uzevši u obzir sličnu praksu na rijeci Savi po kojoj se trgovačka roba transportirala splavima do slapova oko Zidanoga Mosta (riječ je o Belim slapovima na rijeci Savi između Litije i Zidanog mosta),⁹⁸ ovu pretpostavku treba uzeti kao moguću, ali ne i kao dokazanu.

Štoviše, važno je uočiti da se prilikom diobe prihoda među braćom Stjepanom V., Ivanom I. i Radoslavom II., održane 18. lipnja 1314. godine u cistercitskoj opatiji u Topuskome, spominje i tribut od mitnice Korane.⁹⁹ Tom prigodom određeno je da će knez Radoslav II. dobiti pravo ubiranja prihoda od mitnica Kual, Korana, Brumen, Sana, Kladaša, Lipa i Vunta.¹⁰⁰ Iako dosadašnja historiografija nije bitno raspravljala gdje se nalazila spomenuta mitnica Korana, a kamoli da je dala konačan odgovor na to pitanje, u obzir dolaze dvije moguće lokacije. Prva bi svakako bila negdje na prostoru današnjega naselja Drežnik Grada u blizini lokacije Me-

ranja nekoga naselja kao urbanoga središta zapravo njegova središnja uloga kao što su različite političko-upravne, vojno-obrambene, kultno-religiozne, trgovačke, obrtničke, sudske, kulturne, obrazovne i druge funkcije. Pri tome je naglasio da je svakako najvažnija funkcija tvrdih gradova vojno-obrambene naravi, što je uključivalo i kontrolu prometnih smjerova. Štoviše, osim multifunktionalnosti glavne značajke neagrarnoga naselja jesu veća koncentracija stanovništva s većom ili manjom socijalnom diferencijacijom, a posljedično tome veličina naselja i gustoća naseljenosti. Miha Kosi, *Zgodnja zgodovina srednjeveških mest na Slovenskem: Primerjalna študija o neagrarnih naselbinih središčih od zgodnjega srednjega veka do 13. stoletja* (Ljubljana: Zgodovinski inštitut ZRC SAZU, 2009), 11-17 i tamo navedena literatura.

⁹⁸ Miha Kosi, *Potujoči srednji vek. Cesta, popotnik in promet na Slovenskem med antikoin 16. stoltjem* (Ljubljana: ZRC SAZU, 1998), 153-154; Matija Črešnar, "Beli slap in drugi pomniki plovbe po Savi med Litijo in Zidanim Mostom", u: *Potopljena preteklost. Arheologija vodnih okolij in raziskovanje podvodne kulturne dediščine v Sloveniji. Zbornik ob 128-letnici Dežmanovih raziskav Ljubljanice na Vrhniki (1884–2012)*, ur. Andrej Gaspari i Miran Erič (Radovljica: Didakta, 2012), 337-346. Vidi i analizu splavarenja rijekom Savom od 13. do 18. stoljeća. Miha Kosi, "Sava kot prometna povezava Kranjske in hrvaških dežel v poznem srednjem in zgodnjem novem veku (13.–18. stoletje)", u: *Rijeka Sava u povijesti*, ur. Branko Ostajmer (Slavonski Brod: Hrvatski institut za povijest, Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, Slavonski Brod, 2015), 181-205.

⁹⁹ CD 8, dok. 301, str. 359-361.

¹⁰⁰ (...) *tributa quoque de Kual, Korana* [istaknuli autori], *Brumen, Zana, Gladusa, Lippa, Vuntu comiti Radozlaio* (...), CD 8, dok. 301, str. 360.

tla, to jest pretpostavljenoga središta Drežničke županije do sredine 14. stoljeća.¹⁰¹ U tome slučaju najvjerojatniji položaj mitnice Korane bio bi u kanjonu same rijeke Korane podno ostataka kasnosrednjovjekovne utvrde Drežnik do koje vodi i danas vidljiv put.¹⁰² Ipak, iako je u razvijenome srednjem vijeku postojala komunikacija koja je povezivala Slunj preko Drežnika s Bihaćem,¹⁰³ pa je moguće pretpostaviti da se tribut kod Korane mogao ubirati na nekoj skeli podno kasnije utvrde Drežnik, ipak je potrebno imati na umu da je taj smjer dobio na važnosti tijekom 15. stoljeća, to jest u vrijeme prvih osmanlijskih upada na te krajeve. Štoviše, potrebno je napomenuti da je prostor oko utvrde Drežnik u ispravama iz 13. i 14. stoljeća zabilježen terminom Drežnik,¹⁰⁴ dok je upravo prostor Plitvičkih jezera zabilježen terminom Korana, to jest *aqua Corona*.¹⁰⁵

U daljnjemu razmatranju značenja i konteksta izgradnje Krčingrada u obzir treba uzeti poimanje teritorija, to jest srednjovjekovne vlasti. Naime, nekoliko se dimenzija društvenoga života i utjecaja povezuje s teritorijem. U prvome redu to je materijalna dimenzija poput same zemlje, to jest posjeda, ali i funkcionalna dimenzija kao što je kontrola prostora te konačno i simbolična dimenzija poput društvenoga identiteta.¹⁰⁶ Štoviše, kako je granica, fizička ili simbolična, jedan od osnovnih karakteristika poimanja teritorija, potrebno je napomenuti kako granice nisu statične i nepromjenjive karakteristike političkoga, gospodarskoga i kulturnoga krajobraza, nego je riječ o dinamičnoj realnosti koja utječe na živote pojedinaca ili skupina koje žive na određenome teritoriju.¹⁰⁷ U tome smislu srednjovjekovna politička i gospodarska domena može se sagledavati u kontekstu vlasti iako nije riječ o homogenome prostoru. Naime, još je austrijski socijalni povjesničar Otto Brunner tijekom prve polovine 20. stoljeća kazao da se gospodstvo, to jest vlast, u srednjovjekovnim njemačkim zemljama dijelila na gospodstvo nad kmetovima (njem. *Grundherrschaft*, engl. *land lordship*)¹⁰⁸ iz kojega su proizlazile međusobne obveze i prava, potom na gradsko gospodstvo (njem. *bür-*

¹⁰¹ Kruhek, *Drežnik Grad*, 7-8.

¹⁰² Kruhek, *Drežnik Grad*, 14.

¹⁰³ Vidi kartu "Donji kraji, središnja Hrvatska i Dalmacija", u: Lovorka Čoralić, *Put, putnici, putovanja: Ceste i putovi u srednjovjekovnim hrvatskim zemljama* (Zagreb: AGM, 1997).

¹⁰⁴ Primjerice: 1185. – (...) *Dresnic* (...), CD 2, dok. 188, str. 193; 1253. – (...) *Drasnik* (...), CD 4, dok. 470, str. 540; 1278. – (...) *Dressnik* (...), CD 6, dok. 207, str. 241; 1280. – (...) *Dresnik* (...), CD 6, dok. 306, str. 362; 1292. – (...) *Dysnich* (...), CD 7, dok. 86, str. 104; 1322. – (...) *Drasnyk* (...), CD 9, dok. 72, str. 86; 1323. – (...) *Dresnycho* (...), CD 9, dok. 98, str. 114.

¹⁰⁵ Vidi ranije izneseno o ovome radu.

¹⁰⁶ Anssi Paasi, "Territory", u: *A Companion to Political Geography*, ur. John Agnew, Katharyne Mitchell, Gerard Toal (Oxford: Blackwell Publishing Ltd, 2006), 109.

¹⁰⁷ David Newman, "Boudaries", u: *A Companion to Political Geography* (Oxford: Blackwell Publishing Ltd, 2006), 123.

¹⁰⁸ Otto Brunner, *Land and Lordship: Structures of Governance in Medieval Austria* (Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1992), 201-287.

gerliche Gesellschaft, engl. *town lordship*)¹⁰⁹ te na teritorijalno gospodarstvo (njem. *Landesherrschafft / Landschaft*, engl. *territorial lordship*).¹¹⁰

Upravo u tome kontekstu treba sagledavati političku i gospodarsku domenu knezova Babonića koncem 13. i početkom 14. stoljeća, to jest u doba gradnje Krčingrada, baš kao i činjenicu da je u to doba upravo prostor Plitvičkih jezera bio krajnji rubni prostor političke i gospodarske domene knezova Babonića, koji su u to doba bili na vrhuncu svoje moći. (Vidi Prilog 7)¹¹¹ Jugoistočno je ležala Krbavska županija, to jest politička i gospodarska domena krbavskih knezova Kurjakovića, dok se jugozapadno nalazio prostor Gatačke županije, to jest domena krčkih knezova Frankapana. Stoga se čini logičnim pretpostaviti da su knezovi Babonići upravo na prostoru današnjih Plitvičkih jezera – kroz koja je vodio smjer koji je izravno povezivao Gatačku i Krbavsku s Drežničkom županijom, to jest na graničnome prostoru svoje političke i gospodarske domene – postavili maltu ili skelu na kojoj su ubirali tribut. Stoga je vrlo vjerojatno i da se navod iz 1314. godine o ubiranju prihoda na Korani vjerojatno odnosi upravo na skelu podno Krčingrada jer je, kao što je već rečeno, riječ o idealnoj mikrolokaciji za kontrolu trgovine i ubiranje carine.

Do promjene geostrateške važnosti plitvičkoga smjera, pa samim time i Krčingrada, došlo je u trećemu desetljeću 14. stoljeća, odnosno nakon 1323. godine kada je kralj Karlo Robert oduzeo županiju Drežnik knezovima Babonićima i darovao ju krčkome knezu Dujmu III.¹¹² Krčki knezovi, kasniji Frankapani, svoje su podrijetlo imali na otoku Krku, no već koncem 12. stoljeća prelaze na kopno dobivši od vladara Modrušku županiju.¹¹³ Koncem 13. stoljeća, to jest početkom 14. stoljeća krčki knezovi Frankapani počinju se širiti i na prostor drugih srednjovjekovnih zavelebitskih županija. Tako su 1300. godine, u razdoblju borbi za prijestolje i krunu Sv. Stjepana, od napuljskoga kralja Karla II., djeda budućega kralja Karla Roberta, dobili županiju Gacku.¹¹⁴ Nakon što se učvrstio na prijestolju, kralj Karlo Robert potvrdio je spomenutu darovnicu knezu Dujmu II. godine 1316..¹¹⁵ Kao što je već spomenuto, kralj Karlo Robert poklonio je 1323. godine krčkome knezu Dujmu III., sinu kneza Dujma II., Drežničku županiju. Početkom 15. stoljeća interesna sfera krčkih knezova proširila se i na zapadni prostor srednjovjekovne Ličke županije pa je tako 1408. godine knez Nikola IV. Fran-

¹⁰⁹ Brunner, *Land and Lordship*, 287-291.

¹¹⁰ Brunner, *Land and Lordship*, 294-364.

¹¹¹ O političkoj i gospodarskoj domeni knezova Babonića u doba vrhunca njihove moći, to jest na prijelazu iz 13. u 14. stoljeće, više vidi: Kekez, *Pod znamenjem*, 96-123.

¹¹² CD 9, dok. 98, 114-115.

¹¹³ Kruhek, *Srednjovjekovni Modruš*, 31-33.

¹¹⁴ (...) *comitatum Gezecege* (...), CD 7, dok. 340, str. 386.

¹¹⁵ CDCF 1, dok. 72, str. 39-41.

kapan konačno preuzeo Ostrovicu.¹¹⁶ No, istočni prostori Ličke županije kao i Krbavska županija ostali su u domeni krbavskih knezova.¹¹⁷

U svakome slučaju, nakon što su preuzeli Drežničku županiju, krčki knezovi Frankapani započeli su utvrđivati svoju poziciju na tome prostoru te su se započeli izgradnju grada Slunja kao novoga središta Drežničke županije,¹¹⁸ što je dovelo do znatnih promjena u političko-gospodarskome vrednovanju ovoga prostora. Naime, administrativno, političko i gospodarsko središte nekadašnje Drežničke županije postao je Slunj, dok je staro županijsko središte, Drežnik, izgubio na važnosti, prvenstveno jer nije mogao zadovoljiti obiteljske planove krčkih knezova Frankapana.¹¹⁹

Štoviše, uključivanjem nekadašnje Drežničke županije u domenu krčkih knezova Frankapana došlo je i do promjene geostrateške važnosti plitvičkoga prometnog smjera pa samim time i Krčingrada. Iako je taj smjer zadržao svoju važnost – jer je povezivao frankopanske posjede u Drežničkoj županiji s Gackom i važnom trgovačkom lukom Senj – područje Plitvičkih jezera izgubilo je ulogu rubnoga područja domene knezova Babonića.

Stoga je i važnost mitnice kao mjesta ubiranja različitih prihoda, a koja je vjerojatno postojala podno Krčingrada, znatno opala jer je ona prestala biti “vanjska” mitnica na rubu političke i gospodarske domene knezova Babonića. Stoga je moguće pretpostaviti da je gradnja Krčingrada zaustavljena upravo sredinom 14. stoljeća, to jest u vrijeme kada je prostor Drežničke županije prešao u vlasništvo krčkih knezova Frankapana, a na što donekle ukazuju i rezultati dosad provedenih arheoloških istraživanja.¹²⁰ Jednostavno rečeno, promjenom geopolitičke situacije uslijed prelaska Drežničke županije u vlasništvo krčkih knezova Frankapana, Krčingrad je izgubio svoje strateško značenje. Stoga donekle i ne čudi “šutnja” pisanih povijesnih izvora iz 14. i 15. stoljeća, razdoblja kada znatno raste broj sačuvanih pisanih izvora,¹²¹ o postojanju utvrde na poluotoku između Kozjačkoga i Gradinskoga jezera.

¹¹⁶ CDCF 1, dok. 192, str. 152-157.

¹¹⁷ Povijesni razvoj i ulogu krbavskih knezova do sada je najdetaljnije obradio u svome doktorskom radu Ivan Botica, “Knezovi Krbavski u srednjem vijeku”, doktorska disertacija, Sveučilište u Zagrebu, 2011.

¹¹⁸ Milan Kruhek, Zorislav Horvat, *Stari grad Slunj. Od knezova Krčkih-Frankapana do krajiške obrambene utvrde* (Zagreb: Zavod za zaštitu spomenika kulture Ministarstva kulture i prosvjete Republike Hrvatske, 1993), 5-6.

¹¹⁹ Kruhek, Horvat, *Stari grad Slunj*, 4-5.

¹²⁰ Tajana Pleše, Petar Sekulić, *Izvjestaj o provedenim arheološkim istraživanjima na starom gradu Krčingradu (NP Plitvička jezera) tijekom 2013. godine* (Zagreb: Hrvatski restauratorski zavod, 2014), 24.

¹²¹ Potrebno je naglasiti da je u 13. stoljeću srednjovjekovno društvo Ugarsko-Hrvatskoga Kraljevstva još uvijek uglavnom bilo usmeno društvo (*oral society*) te je tek u 14. stoljeću došlo do procvata pisane riječi, a usmena riječ izgubila je svoj primat nad pisanom riječju. Stoga ne čudi da je broj sačuvanih

Zaključna razmatranja

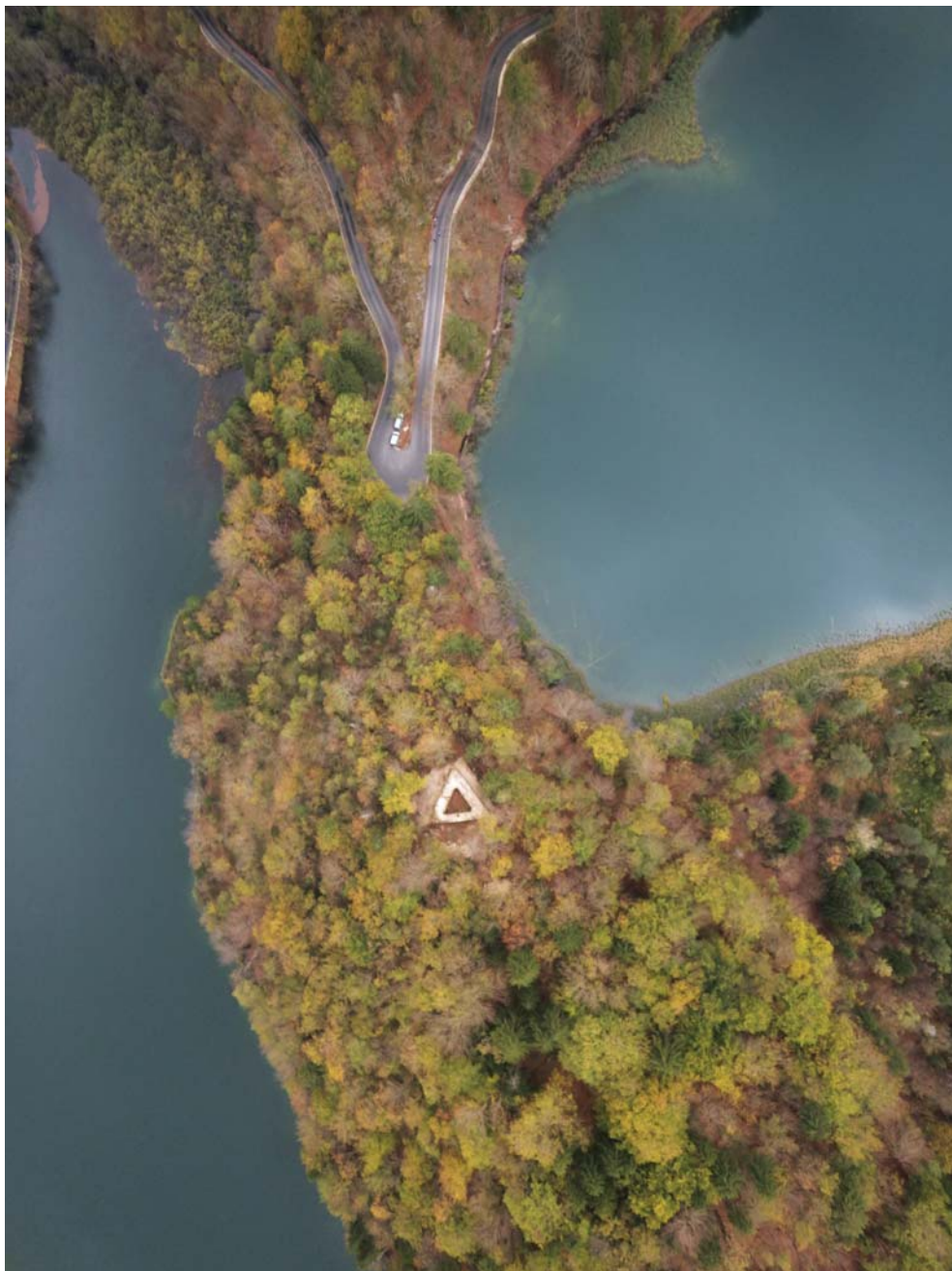
U zaključku se može kazati da je prošlost Krčingrada, zametena zbog "šutnje" vrela, to jest zbog nedostatka sačuvanih pisanih povijesnih izvora koji bi svjedočili o njezinoj prošlosti. Ipak, na osnovi interdisciplinarne kontekstualizacije poznatih povijesnih podataka, geostrateškim promišljanjima položaja Krčingrada kao i na dosadašnjim spoznajama nakon provedenih arheoloških istraživanja, moguće je donijeti određene zaključke o vremenu i razlogu gradnje Krčingrada. Naime, prostor Plitvičkih jezera spominje se u ispravi kralja Andrije III. Mlečanina iz 1292. godine kao sastavni dio Drežničke županije u vlasništvu knezova Babonića. U istoj se ispravi spominje cesta koja je od središta Drežničke županije vodila prema Plitvičkim jezerima te vjerojatno dalje uz rječicu Bijelu i preko Končareva kraja prema Brezovačkome polju. Podno utvrde Brezovac spajao se s prometnim smjerom koji je od Koreničkoga polja preko Homoljačkoga polja vodio prema Vrhovinama i Gackoj dolini. Povijesni i arheološki podaci svjedoče da su se ova dva prometna smjera koristila do isteka srednjega vijeka, a vjerojatno i u 16. stoljeću. Stoga je logično zaključiti da je Krčingrad izgrađen za potrebe kontrole prometa ljudi i robe plitvičkim smjerom. Sama mikro-lokacija Krčingrada na poluotoku između Kozjačkoga i Gradinskoga jezera sugerira mogućnost da je bio izgrađen na mjestu transfera trgovačke robe s Kozjačkoga i na Gradinsko jezero. Ovu pretpostavku tek donekle potvrđuje navod o prikupljanju tributa na rijeci Korani iz isprave o podijeli prihoda među braćom knezovima Babonićima iz 1314. godine, to jest da je negdje na rijeci Korani početkom 14. stoljeća postojala malta ili skela. Širom geopolitičkom i gospodarskom kontekstualizacijom moguće je pretpostaviti da se ta vijest odnosi na prostor Plitvičkih jezera, to jest da su se kod Krčingrada ubirali prihodi u vidu carine nad trgovačkom robom. Ipak, ova pretpostavka još nije u potpunosti dokazana dodatnom potvrdom u pisanim povijesnim izvorima te se možemo nadati se da će ona biti prihvaćena ili odbačena nakon daljnje arheološke analize toga prostora.

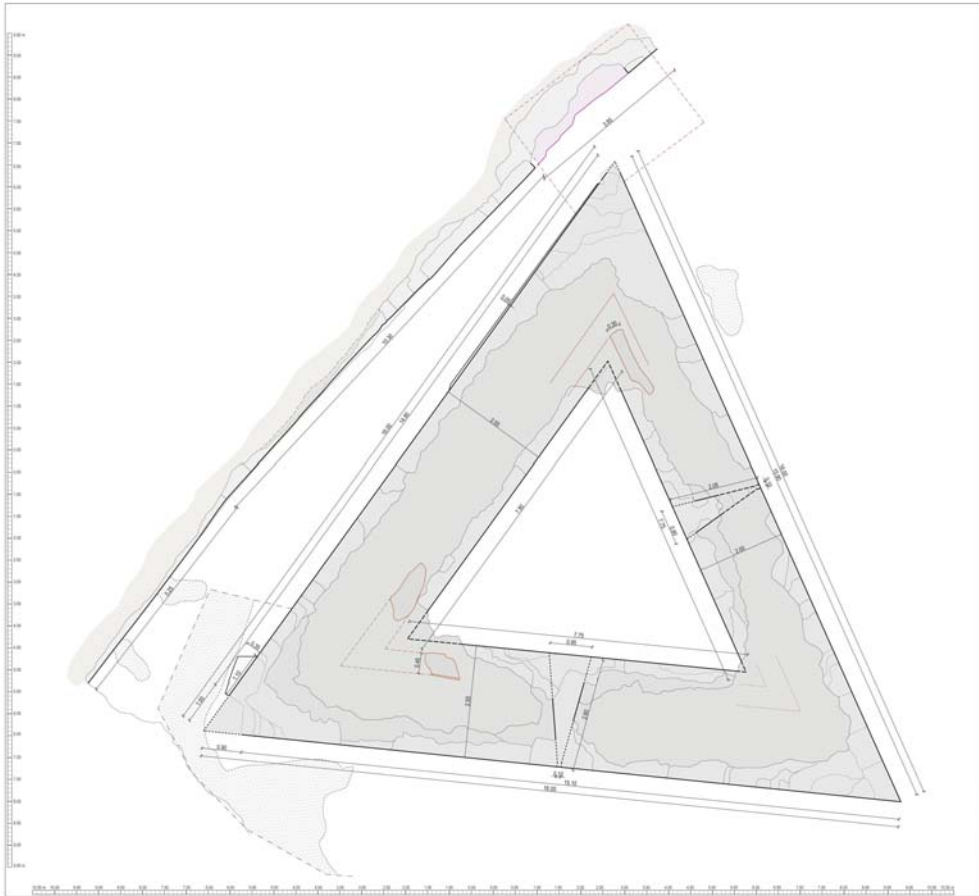
Do promjene geostrateške važnosti plitvičkoga prometnog smjera, pa samim time i Krčingrada, došlo je nakon 1323. godine, to jest nakon što je kralj Karlo Robert potvrdio Drežničku županiju krčkome knezu Dujmu III. Iako je plitvički smjer bio najbrža veza između frankapanskih posjeda u Drežničkoj i Gatačkoj županiji, ipak je Krčingrad izgubio na strateškoj važnosti jer je od toga doba prestao biti važno obrambeno mjesto na rubu prostora političke i gospodarske domene knezova Babonića te se našao u sastavu političke i gospodarske domene krčkih knezova Frankapana. Vjerojatno je tada došlo do prekida uporabe Krčingrada jer geostrateško poimanje novih gospodara, krčkih knezova Frankapana, to više nije zahtijevalo.

Osmanskim pustošenjima Like i Krbave u zadnjim desetljećima 15. stoljeća i konačnim padom toga prostora u njihove ruke u drugoj polovici trećega desetljeća 16. stoljeća plitvički smjer, pa samim time i Krčingrad, i dalje je postupno gubio na važnosti. Iako su Osmanlije i sredinom 16. stoljeća u svojim pljačkaškim pohodima znali koristiti plitvički smjer, od konca 15. stoljeća on više nije predstavljao važan trgovački put, to jest prometni smjer.

PRILOZI

Prilog 1. Zračna snimka krčingradske trokutaste kule (foto: Luperca MT j.d.o.o., 2014)

Prilog 2. Tlocrt krčingradske trokutaste kule (izrada: Vektra d.o.o., 2014)

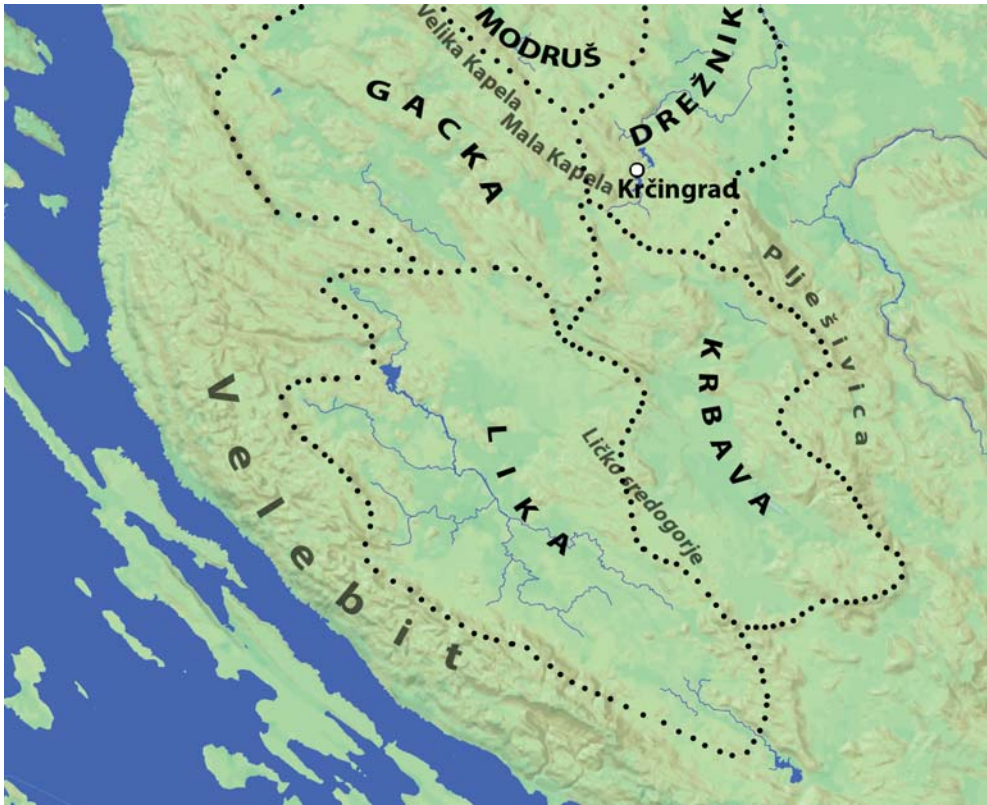
Prilog 3. Luneta sa šesterolisnim cvijetom (foto: T. Pleše, 2009)

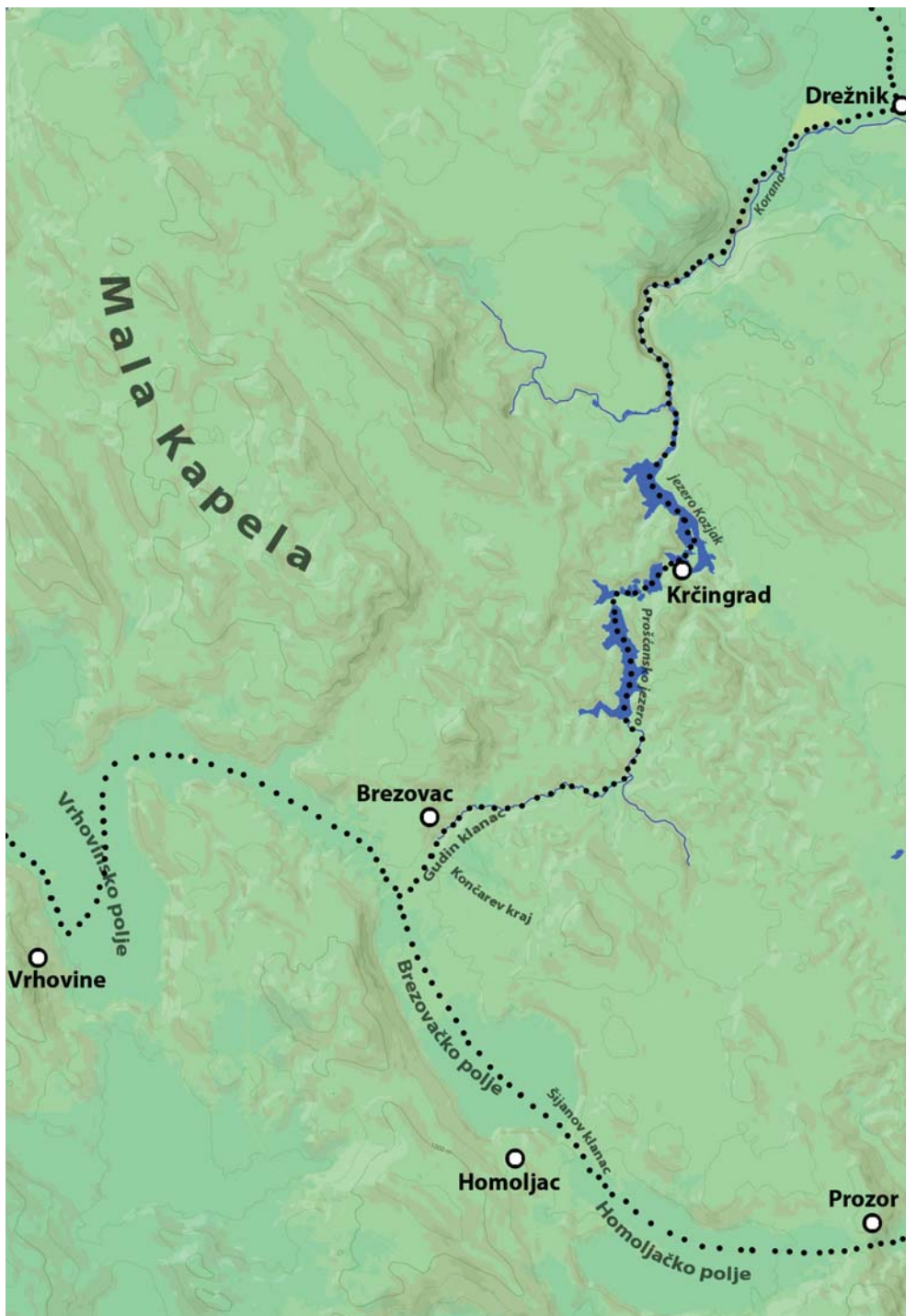
Prilog 4. Ulomak bifore (foto: T. Pleše, 2009)

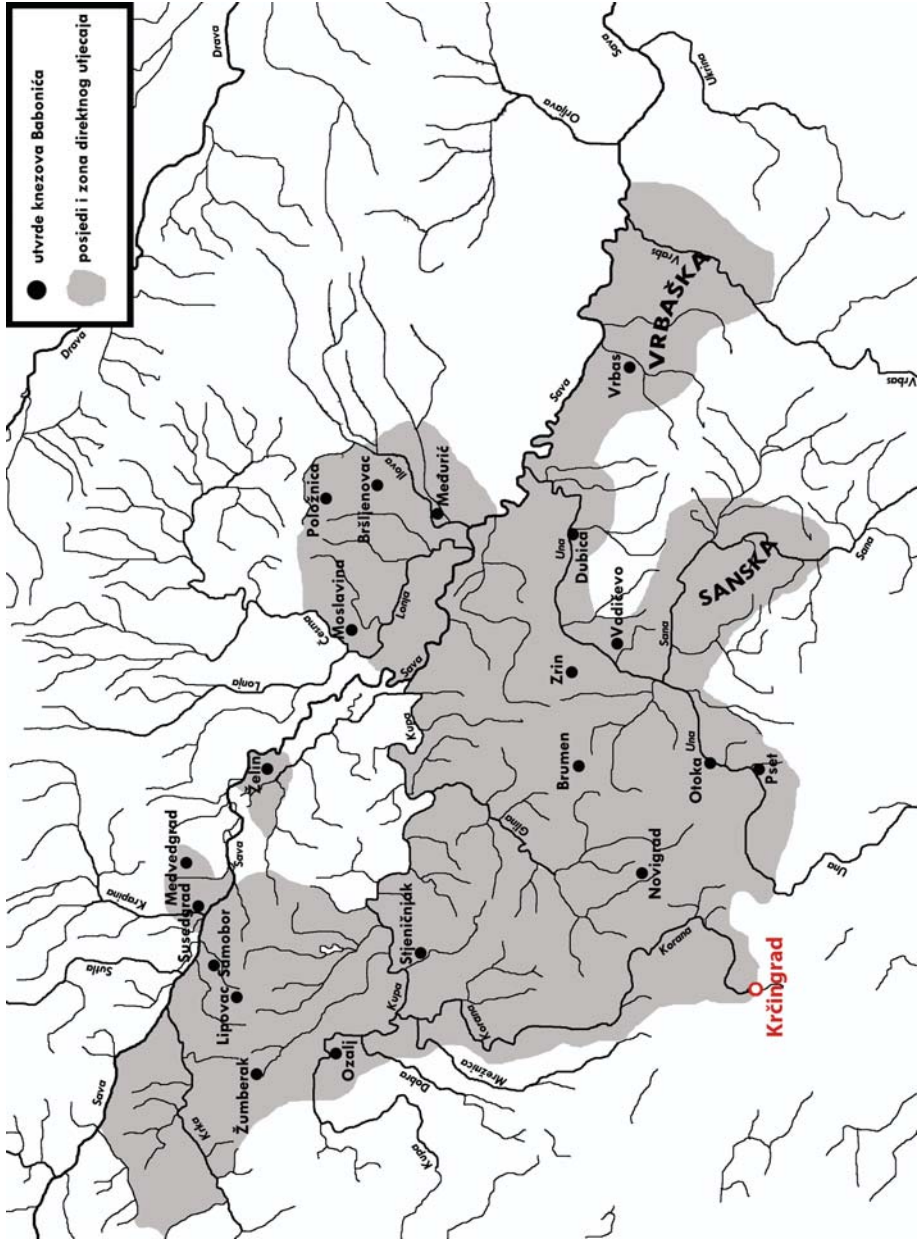
Prilog 5. Približno prostiranje najvažnijih srednjovjekovnih zavebitskih županija (Temeljna karta preuzeta s: www.mapbox.com)

Prilog 6. Srednjovjekovni prometni komunikacijski pravci na tromeđi Drežničke, Krbavske i Gatačke županije (Temeljna karta preuzeta s: www.mapbox.com)

Prilog 7. Krčingrad i političko-gospodarska domena knezova Babonića oko 1310. godine. Temeljna karta preuzeta iz: Hrvoje Kekez, *Pod znamenjem propetog lava. Povijest knezova Babonića do kraja 14. stoljeća*. Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2016, 158.

Objavljeni izvori i literatura

Ančić, Mladen. "Od zemlje do kraljevstva: Mjesto Bosne u strukturi *Archiregnuma*". *Hercegovina* 1 (2015): 9-88.

Bišnik, Danijela; **Ravnikar**, Tone. *Grad Šalek*. Velenje: Kulturni center Ivana Natpotnika, 1999.

Botica, Ivan. "Knezovi Krbavski u srednjem vijeku". Doktorska disertacija, Sveučilište u Zagrebu, 2011.

Brunner, Otto. *Land and Lordship: Structures of Governance in Medieval Austria*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1992.

Budak, Neven. *Gradovi Varaždinske županije u srednjem vijeku*. Zagreb; Koprivnica: Nakladnička kuća dr. Feletar, 1994.

Črešnar, Matija. "Beli slap in drugi pomniki plovbe po Savi med Litijo in Zidanim Mostom". U: *Potopljena preteklost. Arheologija vodnih okolij in raziskovanje podvodne kulturne dediščine v Sloveniji. Zbornik ob 128-letnici Dežmanovih raziskav Ljubljanice na Vrhniki (1884–2012)*, uredili Andrej Gaspari i Miran Erič, 337-346. Radovljica: Didakta, 2012.

Dobronić, Lelja. "Topografija zemljišnih posjeda zagrebačkih biskupa prema ispravi kralja Emerika iz god. 1201.". *Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti* 283 (1951): 245-327.

Engel, Pál. *The Realm of St. Stephen. A History of Medieval Hungary, 895-1526*. London; New York: I. B. Tauris, 2001.

Fras, Franz Julijus. *Cjelovita topografija Karlovačke vojne krajine*. Gospić; Zagreb: Biblioteka Ličke župe; Sveučilišna naklada Liber, 1988.

Gruđen, Josip. *Zgodovina slovenskoga naroda*, svesci 1-6. Ljubljana: Zgodovinsko društvo, 1910. – 1916.

Horvat, Zorislav. "Srednjovjekovna arhitektura pavlinskih samostana u Hrvatskoj". U: *Kultura pavlina u Hrvatskoj 1244.-1786*, uredili Đurđica Cvitanović, Vladimir Maleković i Jadranka Petričević. Zagreb: Globus; Muzej za umjetnost i obrt, 1989.

Kekez, Hrvoje. "Između dva kralja: plemićki rod Babonića u vrijeme promjena na ugarsko-hrvatskom prijestolju, od 1290. do 1309. godine". *Povijesni prilozi* 27 (2008), br. 35: 61-89.

Kekez, Hrvoje. "Bela IV. i jačanje kraljevske vlasti u Lici, Bužanima i Krbavi nakon provale Tatara 1242. godine". U: *Identitet Like: korijeni i razvitak*, knjiga I., uredio Željko Holjevac, 197-220. Zagreb; Gospić: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, 2009.

Kekez, Hrvoje. "Bernardin Frankapan i Krbavska bitka: Je li spasio sebe i malobrojne ili je pobjegao iz boja?". *Modruški zbornik* 3 (2009): 65-101.

Kekez, Hrvoje. "The Travels of John Babonić: The Mobility of Slavonian Noblemen in the Fourteenth Century". U: *Travels and Mobility in Middle Ages: From Atlantic to the Black Sea*, uredile Marianne O'Doherty i Felicitas Schmieder, 143-162. Turnhout: Brepols Publishers, 2015.

Kekez, Hrvoje. *Pod znamenjem propetog lava. Povijest knezova Babonića do kraja 14. stoljeća*. Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2016.

Klaić, Vjekoslav. *Krčki knezovi Frankapani: od najstarijih vremena do gubitka otoka Krka (od god. 1118. do god. 1480.)*. Zagreb: Matica hrvatska, 1901.

Kolak, Tatjana. "Arheološka topografija Like od prapovijesti do srednjega vijeka". Magistarski rad, Sveučilište u Zagrebu, 2001.

Kosi, Miha. *Potujoči srednji vek. Cesta, popotnik in promet na Slovenskem med antikoin 16. stoletjem*. Ljubljana: ZRC SAZU, 1998.

Kosi, Miha. *Zgodnja zgodovina srednjeveških mest na Slovenskem: Primerjalna študija o neagrarnih naselbinih središčih od zgodnjega srednjega veka do 13. stoljeća*. Ljubljana: Zgodovinski inštitut ZRC SAZU, 2009.

Kosi, Miha. "Sava kot prometna povezava Kranjske in hrvaških dežela v poznem srednjem in zgodnjem novem veku (13.–18. stoljeće)". U: *Rijeka Sava u povijesti*, uredio Branko Ostajmer, 181-205. Slavonski Brod: Hrvatski institut za povijest, Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, Slavonski Brod, 2015.

Kosztolnyik, Zoltan J. *Hungary in the Thirteenth Century*. New York: Boulder, 1996.

Kruhek, Milan. "Povijesno-topografski pregled pavlinskih samostana u Hrvatskoj". U: *Kultura pavlina u Hrvatskoj 1244.-1786*, uredili Đurđica Cvitanović, Vladimir Maleković i Jadranka Petričević, 67-94. Zagreb: Globus; Muzej za umjetnost i obrt, 1989.

Kruhek, Milan. "Sraz kršćanstva i islama na Krbavskom polju 9. rujna, 1493.". *Riječki teološki časopis* 1 (1993), br. 2: 241-269.

Kruhek, Milan. *Krajiške utvrde i obrana Hrvatskog kraljevstva tijekom 16. stoljeća*. Zagreb: Institut za suvremenu povijest, 1995.

Kruhek, Milan. *Srednjovjekovni Modruš: Grad knezova Krčkih-Frankapana i biskupa Krbavsko-modruške biskupije*. Ogulin: Matica hrvatska Ogranak Ogulin, 2008.

Kruhek, Milan. "Srednjovjekovni utvrđeni gradovi i posjedi u Moslavini". U: *Kutina, povijesno-kulturni Pregled s identitetom sadašnjice*, uredio Dragutin Parsarić, 93-125. Kutina: Matica hrvatska, 2002.

Kruhek, Milan. *Drežnik Grad: srednjovjekovno naselje i kaštel Frankopana na Korani*. Rakovica: Općina Rakovica, 2009.

Kruhek, Milan; **Horvat**, Zorislav. *Stari grad Slunj. Od knezova Krčkih-Frankopana do krajiške obrambene utvrde*. Zagreb: Zavod za zaštitu spomenika kulture Ministarstva kulture i prosvjete Republike Hrvatske, 1993.

Kužić, Krešimir. "Bitka Hrvata – bitka na Krbavskom polju 1493. – strategija, taktika, psihologija". *Historijski zbornik* 67 (2014), br. 1: 11-63.

Lopašić, Radoslav, ur. *Spomenici Hrvatske Krajine*, knjiga 3. Zagreb: Jugoslaven-ska akademija znanosti i umjetnosti, 1889.

Lopašić, Radoslav. *Oko Kupe i Korane. Mjestopisne i povjestne crtice: sa dvadeset i tri slike i jednom zemljopisnom kartom*. Zagreb: Naklada Matice hrvatske, 1895.

Miljan, Suzana. "Quarta pellaris prema slučaju Skolastike Jurjeve iz Mlake". *Lucius* 8-9 (2006): 141-148.

Newman, David. "Boudaries". U: *A Companion to Political Geography*, uredili John Agnew, Katharyne Mitchell i Gerard Toal, 123-131. Oxford: Blackwell Publishing Ltd, 2006.

Paasi, Anssi. "Territory". U: *A Companion to Political Geography*, uredili John Agnew, Katharyne Mitchell i Gerard Toal, 109-122. Oxford: Blackwell Publishing Ltd, 2006.

Pejnović, Dane. "Geopolitički položaj Krbave u srednjovjekovnom, osmanlijskom i vojnokrajiškom razdoblju". U: *Krbavska bitka i njezine posljedice*, uredio Dragutin Pavličević, 51-61. Zagreb: Hrvatska matica iseljenika; Zavod za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 1997.

Pleše, Tajana. "Krčingradska branič-kula". *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu* 43 (2010): 289-307.

Pleše, Tajana; **Sekulić**, Petar. *Izvještaj o provedenim arheološkim istraživanjima na starom gradu Krčingradu (NP Plitvička jezera) tijekom 2013. godine*. Zagreb: Hrvatski restauratorski zavod, 2014.

Schneider, Fedor, ur. "Iohannis abbatis Victoriensis liber certarum historiarum, libri IV-VI", svezak 2. U: *Monumenta Germaniae Historica. Scriptores. VII: Scriptores rerum germanicarum in usum scholarum separati editi*, 36.2., 1-237. Hannoverae; Lipsiae: Impensis Bibliopolii Hahniani, 1910.

Seemüller, Joseph. "Ottokars Österreichische Reimchronik", svezak 2. U: *Monumenta Germaniae Historica. Scriptores. VIII: Deutsche Chroniken*, 5.2., 721-1277. Hannover: Hahnsche Huchhandkung, 1893.

Steklasa, Ivan. "Ivan Lenkovič (?-1569)". U: *Letopis matice slovenske*, uredio Anton Bartol, 58-110. Ljubljana: Matica Slovenska, 1893.

Smičiklas, Tade, ur. *Codex diplomaticus Regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae. Diplomatički zbornik Kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije*, svezak 7. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1909.

Stopar, Ivan. *Grad in naselje Šalek*. Velenje: Turistično društvo Velenje, 1975.

Stopar, Ivan. *Razvoj srednjevečke grajske arhitekture na Slovenskem Štajerskem*. Ljubljana: Zusammenfassung: Die Entwicklung der Burgenarchitektur in der Slowenischen Steiermark, 1977.

Šišić, Ferdo, ur. *Hrvatski saborski spisi*, knjiga 3. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1916.

Šišić, Ferdo. "Izvori bosanske povijesti". U: *Poviest hrvatskih zemalja Bosne i Hercegovine od najstarijih vremena do godine 1463.*, uredio Marko Perojević, 1-38. Sarajevo: Hrvatsko kulturno društvo Napredak, 1942.

Štih, Peter. *Goriški grofje ter njihovi ministeriali in militi v Istri in na Kranjskem*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, 1994.

Štih, Peter; **Simoniti**, Vasko. *Slovenska povijest do prosvjetiteljstva*. Zagreb: Matrica hrvatska, 2004.

Thallóczy, Lajos; **Barabás**, Samu, ur. *A Blagay-csalad okleveltara. Codex diplomaticus comitum de Blagay*. Budapest: Tud. Akadémia Könyvtár-Hivatala, 1897.

Thallóczy, Lajos; **Barabás**, Samu, ur. *Codex diplomaticus comitum de Frangepanibus*, volumen 1. Budapest: Magyar Tudományos Akadémia, 1910.

Thallóczy, Ljudevit. "Historička istraživanja o plemenu goričkih i vodičkih knezova". *Glasnik Zemaljskog muzeja u Bosni i Hercegovini* 9 (1897), br. 3: 333-398.

Thallóczy, Lajos. *Die Geschichte der Grafen von Blagay*. Wien: selbstverlag, 1898.

Tomasich, Joannis Minoritae. "Chronicon breve Regni Croatiae". U: *Arkiv za povjestnicu jugoslavensku*, knjiga 9, uredio Ivan Kukuljević-Sakcinski, 13-34. Zagreb: Društvo za jugoslavensku povjestnicu i starine, 1868.

Vajay, de, Szabolc. "Das 'Archiregnum Hungaricum' und seine Wapensymbolik in der Ideenwelt des Mittelalters". U: *Überlieferung und Auftrag. Festschrift für Michael de Ferdinandy*. Wiesbaden: Guido Pressler, 1972, 647-667.

Végh, Katalin K. "Boldogkő várának feltárása". *Herman Ottó Múzeum Évkönyve* VI (1966): 109-170.

Župčan, Ladislav. "Existoval vôbec v Košiciach hrad?". *Studia historica Nitriensa* 15 (2010): 299-314.

Hrvoje Kekez *
Tajana Pleše **
Petar Sekulić ***

Krčingrad at Plitvice and the Babonić – Contextualizing the Date of Construction

Summary

The old town of Krčingrad is located on the wooded peninsula between the Kozjačko and Gradinsko lakes in the National Park of Plitvice Lakes. Despite its extraordinary position, its past is barely known owing to the scarcity of written documents. Based on an interdisciplinary evaluation of the archaeological finds, the author discusses the question of ownership over this old town at Plitvice. A broad contextualization of the preserved historical sources has served to consider the correlation between Krčingrad, Drežnička County, and the Babonić Counts, the existence of a medieval traffic route through the Plitvice Lakes, and the significance of its micro-location. The area of Plitvice Lakes is mentioned in a charter issued by King Andrew III the Venetian (1292), as an integral part of Drežnička County and owned by the Babonić. The very micro-location of Krčingrad on the peninsula between the two lakes suggests that it may have been built at the spot where goods were transported from Kozjačko to Gradinsko lakes. The geostrategic importance of the Plitvice route, and thus of Krčingrad itself, changed in 1323, when King Charles Robert confirmed Drežnička County as property of Count Dujam III. Even though the Plitvice route was the fastest connection between the Frankapan properties in Drežnička and Gatačka counties, Krčingrad lost its strategic importance because it ceased to be a crucial defence spot on the edge of political and economic domains of the Babonić and was included in those of the Frankapan, the Counts of Krk. It is probably at that time that Krčingrad fell into disuse, as it was no longer playing any role in the geostrategic plans of its new masters Frankapan, the Counts of Krk.

In the last decades of the 15th century, with the Ottoman incursions and their final occupation of this area in the second half of the 1520s, the importance of the Plitvice route and Krčingrad further decreased. Even though the Ottomans occasionally used the Plitvice route as late as the mid-16th century in their raids, it was in the late 15th century that it lost its importance as an important trade and traffic route.

Keywords: Plitvice Lakes, Krčingrad, Babonić Counts, Drežnička County, Middle Ages, traffic routes

* Hrvoje Kekez, Croatian Catholic University, Ilica 242, 10000 Zagreb, Croatia, E-mail: hrvoje.kekez@unicath.hr

** Tajana Pleše, Croatian Conservation Institute, Nike Grškovića 23, 10000 Zagreb, Croatia, E-mail: tplese@h-r-z.hr

*** Petar Sekulić, Croatian Conservation Institute, Kozarska 5, 10000 Zagreb, Croatia, E-mail: pseku-lic@h-r-z.hr